Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-чиң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 161 (9236) | Среда, 1973 чылдың июль 11 | 1925 чылда үдезилеттинген. | Өртээ 2 коп.

VIII делегей кинофестивалының киржикчилеринге, аалчыларынга

Москвага VIII делегей кинофестивалының ажыттынган хүнүнде кино уран чүүлүнүң ол бүгү делегей көрүлдезиниң киржикчилеринге болгаш аалчыларынга чүректиң ханызындан байыр чедирип тур мен.

«Кино уран чүүлүнүң гуманизми дээш, тайбың болгаш улустар аразынга найырал дээш!» деп, чаңчыл болган фестиваль кыйгырыы бистиң хүннеривесте, тайбың дем каттыштырып ажылдаарывыс чүткүл делегейге «соок дайынның» шаптыктыг дужамының улам илдең ажыг эртип турда, үениң байдалынга онза таарымчалыг чаңгыланып турар. Бүгү талалыг, ооң иштинде культура-даа талазы-биле харылзаалар тударын, солчуушкун кылырын бижыглап болур чаа-чаа аргалар тыптып турар.

Кинематограф делегейге тайбыңны, чүүл-бүрү нурттарның кижилериниң аразынга билчиишкинни бижыттаарында улуг үлүг-хүүзүн кайрып шыдаар. Кино уран чүүлү миллион-миллион кижилериң үгаанынга болгаш чүлдүчүрээнге салдар чедирер кайгамчык күштүг. Гуманизмниң болгаш социал дешилгениң, кижиниң угаан-бодал, аажы-чаң талазы-биле байырлыының улуг херээнге ол күштүң бараан болган турарын сонгуг чугула.

Чуруукчунуң чорудулгалары улуска бараан бооп, херек кырында байдалды шиитпирлеп көргүзүп турда, бодунуң үезинниң төөгүлүг чаагай үүле-бүдүүрүн турарынга ол сорук киргең турда, ооң талантызы эң четче илерээр, өзер болгаш бижыгар.

Найыраадың болгаш хүндүлежириниң чаагай идеялары шингээген уран чүүлдүң демократтыг чаагай чаңчылдарын калбартыр чогаадыкчы ажылга чаа-чаа идиглерни Москва кинофестивалынга силерниң ужуражыышкыңарның берген турарын күзээр-дир мен.

Чүүл-бүрү чурттарның уран чүүл ажылдакчыларының тургузуп турар, дешилгелиг кинолары улустарның хүн бүрүдө ажыл-ижин, амыдырал-чурттаазын, оларның күзел-чүткүлдерин, кижи төрелгетениң эң эки келир үеэн дээш оларның демиселин улам четче билип алырынга дуза чедирип турар. Совет кинематоргафистер чаа ниитилел тургузукчуларының амыдырал-чурттаазының социалистиг хевирин, төөгүлүг ажыл-чорудулгазын, оларның бедик идеалдарын шынчы көргүзер чүткүлдүг.

Бо фестиваль улустарның тайбыңче болгаш дем каттыштырып ажылдаарынче ниити чүткүлүнге оларның культура харылзааларын улам калбартырынга дуза чедирер, чоок-шулажырынга дуза чедирер деп бүзүреллиг илергейлээрин чөпшээреп көрүнер.

Москваның делегей кинофестивалының бүгү киржикчилериниң чоғаадыкчы улуг чеднишкиннерлиг болурун чүректиң эң ханызындан күзедим.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. БРЕЖНЕВ.

ЧҮРЕКТИҢ ХАНЫЗЫНДАН АКЫ-ДУҢМА УТКУУШКУН

Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының болгаш ВДР-ниң чазааның делегациязының Москвада келгени

Июль 9-та Москваның Внуково аэродромчө баар кудумчуларында, шөддери Вьетнам Демократтыг Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң күрүне түктары-биле, акы-дуңма вьетнам улуска байыр чедирген сестерлиг, оңнуг транспарантылар-биле шиметтинген. Совет найысылал маадырлыг вьетнам улустуң төлээлерин — Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң болгаш Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң чазааның чалааның ёзугаар албан хуузунда найыралдыг аян-чорук кылып келген, Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының, ВДР-ниң чазааның делегациязын бл хүн изиг хүндүткеди, чүректиң ханызындан өөрүшкүлүг уткаан. Делегацияны ВАЧП ТК-ның Бирги секретары Ле Зуан болгаш ВАЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң чазааның Премьер-Министри Фам Ван Донг баштап келген.

Найысылалдың Внуково аэропорту. Вьетнам Демократтыг Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң күрүне түктары хөлөнейндир киинскөн. Чеңсектиг күштериниң үш хевириниң төлээлекчилери: чадаг шериглер, ужудукчулар, далайжылар аэродромнуң ужудуушкун шөлүнге чыскаалган. Москваның заводтарының, тудугларының, албан черлериниң төлээлекчилери, өөредикчи анаяктар — оң-оң муң кижи маадырлыг вьетнам улустуң төлээлекчилерин уткуур дээш аэродромга келген.

Төлээлерни уткуур дээш аэропортка баштай-ла эштер Л. И. Брежнев, А. А. Гречко, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. Н. Косыгин, Н. В. Подгорный, К. Ф. Катушев, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының орлакчызы В. П. Рубен, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының орлакчылары Н. К. Байбаков, В. Н. Новиков, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. П. Георгадзе, ССРЭ-ниң министрлери Н. С. Патоличев, Б. П. Бугаев, Н. А. Щелоков, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даштыкы экономиктиг харылзаалар талазы-биле Күрүне комитединиң даргазы С. А. Скачков, СЭКП ТК-ның кежигүнү К. В. Русаков, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң орлакчызы В. В. Кузнецов, ССРЭ-ниң камгалал министриниң бирги орлакчызы, армия генералы В. Г. Куликов, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң орлакчызы И. П. Фирюбин, ССРЭ-ниң ВДР-де элчиниң И. С. Щербаков, СЭКП ТК-ның Килдис эргелекчиланың бирги орлакчызы О. Б. Рахманин, өске-даа албан кижилери келген.

Уткаанварның аразынга ВАЧП ТК-ның кежигүнү, ВДР-ниң ССРЭ-де элчиниң, делегацияның составында киргең Во Тхук Донг, ВАЧП ТК-ның кежигүнү, ВДР-ниң күш-ажыл министри Нгуен Хыу Киеу, ССРЭ-де өске-даа дипломаттыг төлөө черлериниң удуртукчулары, Москвада өөренип турар хой-хой вьетнам студентилер турган.

17 шакта түскай самолёт кээп хонупкаш, аэропорт бажыныңче чорупкан. Эштер Ле Зуан, Фам Ван Донг, ВАЧП-тың болгаш ВДР-ниң чазааның өске-даа төлээлери чадалап дүжүп келген. Оларны түректиң ханызындан байыр чедирип, совет удурткулар уткаан.

Пионерлер вьетнам аалчыларга боодал-боодал кызыл чечектерин тудускан.

Эштер Ле Зуанга болгаш Фам Ван Донгка хүндүлел таңчылыының начальниги рапорт берген. Вьетнам Демократтыг Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң күрүне гимнери чаңгыланган.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин эштер Ле Зуан-биле болгаш Фам Ван Донг-биле кады совет дайынчыларның чыскаалын эргип эрткен.

Совет найысылалдың ажылчы чону маадырлыг вьетнам улустуң төлээлеринге изиг байыр чедирген. Совет-вьетнам найыралга алдар, совет болгаш вьетнам удурткучуларга, маадырлыг вьетнам улуска алдар болдурган йөрээлдер чаңгыланып турган.

Вьетнам өңнүктер аэропортка келген совет албан кижилери-биле мендилешкен. Хүндүлел таңнылыдары хүндүткеди кылаш-биле эрткен.

Вьетнам болгаш совет эштер автомашиналарга олурупкаш, хоорайже чорупкан.

Найысылалдың кудумчуларында чүүл келген муң-муң москвачылар вьетнам акы-дуңмаларга изиг байыр чедирген. Кудумчуларда — вьетнам болгаш орус дылдарда байыр чедирген сестерлиг транспарантылар. Оларда мынча дээш: «Маадырлыг вьетнам улустуң төлээлерине акы-дуңма байыр!», «Совет болгаш вьетнам улустарның аразында бузулбас акы-дуңма найырал, дайынчы эп-сеткил каттыштырылгазы делгерезин!», «Париж дугуржулгазын шыңгыы күүседири дээш, бодунуң төрээн чурттунуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш вьетнам улустуң чөптүг демиселин шиитпирлиг деткип тур бис!», «Индий-Кыдаттың улустарынга тайбың, хосталга болгаш хамаарышпас чорук!»

ВАЧП-тың болгаш ВДР-ниң чазааның делегация составында ВАЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң чазааның Премьер-Министриниң оралакчызы Ле Тхань Нги, министр, ВДР-ниң Күрүпениң план комитединиң даргазының оралакчызы Нгуен Ван Кха, даштыкы херектер министриниң оралакчызы Нгуен Ко Тхать, ВДР-ниң национал камгалал министриниң оралакчызы Чан Шам олар Москвада чедип келген.

НААДЫМГА УТКУШТУР

ДЕПУТАТ ХОЙЖУ

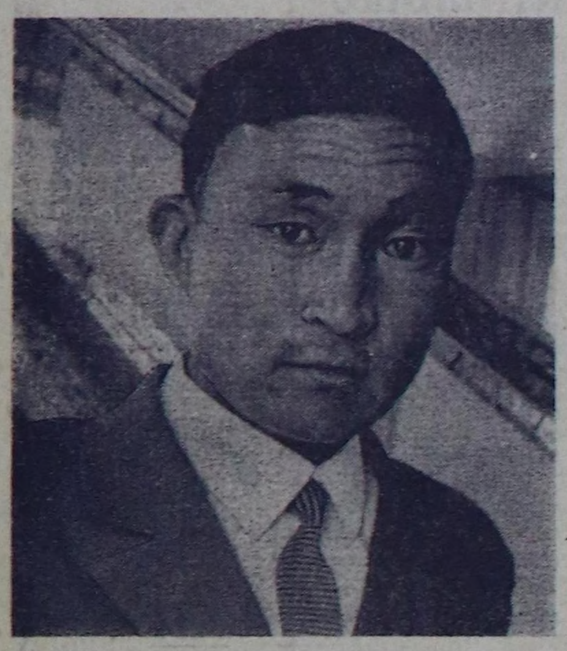

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады Сериң-оол Хертекович Эреге хой кадарын эгелээниден бээр чеди чыл четкен. Ниитиниң малының баш санын өстүрер, ооң продуктулуг чоруун бедидер дээш кызымак ажылдан турарындан хойжунуң көргүзүглери дуржулгалыг малчыннардан дудак чок болуп турар.

Эрткен ажыл-агый чылында Сериң-оол Эреге төрүүр үүс баш хойдан-на 102 хураганы доруктуруп өстүргең, бир баштан-на 2 килограмм 700 грамм дүктү кыргып алган. Бо түс черниң байдалынга багай эвес көргүзүг болур.

Сериң-оол Эреге хой кадарын кирген баштайгы чылындан эгелээш, мурнакчы малчынарның дуржулгазын ажылынга ажыглап, зооветболгумге хойну, хураганны ажаап өстүрүнүн, чемгерелгезинче, одарынче хүн бүрү сагыш салыышкын болгаш хой малды өстүрээринче, продуктулуг чоруун бедидеринче угланган өске-даа хемчеглерни хойжу ап келген. Бо хемчеглер көргүзүглерни бедидеринге кол рольду ойнаан.

Эрткен чылын Сериң-оол Эрегеге кыс хураганнарны хүлээдял берген, олар бо чылын бир дутаар төрээн. Сагыш човангыр ээлиниң ачызында олар хүр кыш ашкан. Ынчангаш чаш хураганнары колдуу менди болган. Малчын төрүүр үүс баш хойга опааштыр 97 хураганы доруктуруп алган азы ооң коданында 310 хураган бар.

Амгы үеде хойжу Хемчик бажының сернин тайгаларында чайлаглап турар.

Депутат Сериң-оол Эреге хой-нииттиниң ажылынга идепкейлиг киржин, соңгукчулар-биле ужуражылгаларны эрттирип, оларның чагыларын күүседир дээш улуг ажылды чорудуп турар. Ажыл-ишчи, эрес-кежээ хойжу ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадыдаа, малчын-даа хүлээлгелеринден эки күүседип, чоңунга мактадып-даа турар.

Т. ХЕРТЕК.

Бай-Тайга район, «Бай-Тал» совхоз.

ЧУРУКТА: ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады С. Х. Эреге.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

СААНЧЫ

Улуг-Хем районда «УТКА 25 чылы» совхозтуң Иштии-Хем сүт-бараан фермазының саанчызы Суваң-оол Түлүшовна Дажы 1952 чылдан бээр саанчылап келген. Ол чыл бүрүде ажылынга мергежил, байлак дуржулгалыг мурнакчы кижилериң арга-сүмезин ажыглап турган, мурнакчыларның одуруулга кирген. Чүгле Иштии-Хемде эвес, харын-даа районда ат-сураа алдаржаан мурнакчы саанчыларның бирээзи апаарган. Суваң-оол Түлүшовна 1972 чылда бир инекке опааштыр 1875 литр сүттүг саап алган. Тоску беш чыл планының шиитпирлиг чылын саанчы эң бедик көргүзүглер-биле доозар сорулганы бодунуң мурнунда салган. Саанчының салган сорулгазы ажыл-ишбиле карышпайн келген. Бо чылдың эрткен алды айларында безин инек бүрүзүнден 1400 литр сүттү саап ап, районда бирги черни алган.

Ооң ажылдап турар коллективи районда база мурнакчы ажылдыг фермаларның бирээзи. Бо чылдың бирги чартыында ферма сүт бүдүрерин болгаш ону күрүнеге садарының талазы-биле планнарын ажыр күүседеткен.

Суваң-оол Дажы ферма коллективиниң хой-ниитти ажылынга база идепкейлиг киржин келген. Ында депутат болгуңнуң ажылын эки организастаан. Ферманың планныг сорулгаларын күүседиринге identиг бээр, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер талазы-биле саналдарны үргүлчү киирип келген улустуң бирээзи.

Мурнакчы ажыл-ишчини район Совединиң депутадынга база катап соңгуп, чон улуг идеткелди көргүзекен.

«УТКА 25 чылы» совхозтуң мурнакчы саанчызы Суваң-оол Түлүшовна Дажы кызымаккай күш-ажылы-биле республиканың малчыннар Наадымынга киржир эргеви чедип алган.

К. ХЕРТЕК.

ЗАВОДТУҢ ЧЕДИИШКИНИ

Кызыл хоорайның балык заводунуң коллективи тоску беш чылдың үшкү чылында эрткен чылдан дулаа чок дээре көргүзүглерни чедип ап турар. Балыкчы бригадалар аразында социалистиг чарышты организастаан. Ооң түннелдерин кварталдан үндүрүп турар. Чыл эгезинден тура хожудан турар участоктарның ажылын экижидиринче кичээнгейни углаан. Заводтуң цехтеринге чаа механизмнерни, дерилгелерни немей тургускулаан. Ооң өскедаа организастыг хемчеглер эки түннелдерни берген.

Бирги чартык чылда балык тударының планын заводтуң ажыл-ишчилери 100, 9 хуу, балык продукциязын сайгарарының планын 121 хуу күүсеткен. Бо заводта пиитизи-биле 78 ажылчынныг элээн каш бригадалар бар. Бирги чартык чылдың социалистиг чарыжының түннелинде Алексей Булатовтуң, Александр Николаевтиң балык тудар бригадалары болгаш Николай Лучёнокуң комплекстиг бригадазы, Валерий Макаровтуң, Иван Коряковтуң звеноларының бедик көргүзүглерни чедип алган.

Балык тывыжыйын ажылын боттандырар бо коллектив Красноярскиниң Ужурда балык өстүрер завод-биле харылзаа тудуп, Тываның хөлдеринге балыктар өстүрээринче чүгула сагыш салып турар. Янзы-бүрү хевирнин балын өстүрерин Томскиниң биология болгаш биохимия эртем-шинчилел институду-биле база сырый харылзажып, ол институттуң ажылдакчыларының дузазы-биле эрткен чылдың база бо чылдың майда Сут-Хөлде үш миллион, Азастa 3 миллион 800 мун, Терех-Хөлде 2 миллион, Маны-Хөлде 6 млн, Шара-Хөлде 600 млн. байланны өстүрер дээш салган.

А. КАРПОВ,
Кызылдың балык заводунуң директору.

НАЙЫРАЛЧЫ УЖУРАЖЫЫШКЫН

ДАМАСК. (СЭТА). Сирияның Коммунистиг партиязының ТК-зының Чиңгине секретары Х. Багдаш-биле, СКП ТК-ның Политбюро кежигүннери Ю. Фейсал, И. Бакри, Д. Нааме болгаш З. А. Самад-биле совет партия-чазак төлээлериниң баштыңы, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленконуң ужуражылгазы ук төлээлериң Сирияга чоруп турган үезинде Дамаскыга болган.

Ас-Саура хоорайда гидроэнергетика комплекизиниң тудуунга Евфрат хемниң үүнүн боорунга таварыштыр САРның Араб социалистиг чаартылга партиязының удуртулга чериниң болгаш чазааның чалааның ёзугаар байырлалга киришкен совет партия-чазак төлээлеринге сирий эштер

* * *

ДАМАСК. (СЭТА-ның түскай корр.). Совет партия-чазак төлээлериниң Сирия Араб Республикага аян-чорууның доостуруунуң мурнуу чарында төлээлериниң баштыңы, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленко Дамаскының телевиденнезинге үүре чугаалаан.

А. П. Кириленко бүгү сирий улуска бистиң чурттуң ажылчы чоннарындан, совет удурткучулардан болгаш бистиң Коммунистиг партиявыстың ТК-зының Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневтиң мурнундан изиг байырны чедирген.

А. П. Кириленко Сирия Араб Республиканың удурткучуларынга, АСЧП-ның Чиңгине секретары, Президент Хафез Асадка САР-га совет партия-чазак төлээлериниң кээрин болгаш сирий улус-биле кады Евфрат хемге улуг плотинаны тудуп доосканын демдеглээр кыдыр чалааны дээш өөрүп четтиришкинни илергейлээн.

Ас-Саура хоорайга болган митингге бодунуң чугаазынга Президент Асадтың совет-сирий найыралды болгаш кады ажылдажылганы бедидибиле үнелээни, а ол ышкаш Евфратта суг энергетикалыг комплексти тудуп тургузарынга киришкен совет специалистиниң салыышкынын үнелээни биске өөрүнүүр деп ол чугаалаан.

* * *

Президент Асад-биле найыраадыг болгаш ажыт-чажыт чок беседалар үезинде совет-сирий харылзааларды улам хөгжүдериниң дыка хөй айтырыгларының талазы-биле эш-хуузунуң санал-оналарын солчуушкуну болуп, эң ылаңгыя Чоокку Чөөн чүктө байдалчө онза кичээнгейни уландырган деп, А. П. Кириленко демдеглээн. Делегацияның сирий черге кылган ужуражыышкынары болгаш беседелары, ооң-биле кады ажылчыннар, тараачыннар болгаш хөй-нииттиниң төлээлекчилери-биле ужуражыышкыннары совет-сирий найыралдың улуг чаагай идеялары ол чүртта кайы хире ханы сиңиккен дээрани тодаргайы-биле көөр арганы берген.

Совет кижилер Совет Эвилели биле Сирия Араб Республиканың аразында тургустунган аян-дуңма ёзугуунуң найыралын бедиң-биле үнелеп турарын А. П. Кириленко чугаалаан. Ол найырал болза делегей социализминиң болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкинниң чугула кезээ бооп турар. Совет-сирий күрүне харылзааларының чедиишкинниг калбарары-биле чергелештирген СЭКП биле АСЧП-ның Компартияның база кирип турары Дешилгелиг национал фронтуның өске-даа демократтыг партияларының аразында харылзааның база хөгжүп турарын демдеглээри өөрүнүүр-дүр.

Израиль агрессиязының урыктарын узуткаарынзе утланган эрес-дидим демиселди сирий улустуң чөрүдүп турарын Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары улуг кичээнгей-биле хайгаарап турар деп А. П. Кириленко демдеглээн. Сириянын болгаш өске араб чурттарның улустары-биле бистиң эп-сеткил каттыштырылгавыс чайгылыш чок, чүге дээрге, ол чорук марксисчи-ленинчи бүзүреге болгаш интернационализмниң принциптеринге үндезилеттинген, ону СЭКП болгаш Совет Күрүве боттарының бүгү ажыл-чорудулгаларынга барымдаалап турар.

А. П. Кириленко бодунуң чугаазының түнелиинде сирий улуска боттарының аныяк, улуг күштүг күрүнезин тудуп турузарынга, Сириянын мурнунда турар бүгү сорулгаларны шиитпирлээринге чаа-чаа тивилелгелерни чедип алырын күзээн.

* * *

РСДРП-ниң II съезизининг ажыттынган хүнүнден бээр бо чылдың июль 30-да 70 чыл болур.

«Бистиң партиявыстың ол үеден бээр эрткен оруу-биле денгежир орук төөгүде чок. Бистиң партиявыс улуг эвес чажыт организация турган, коммунистиниң күчүлүг, сырый каттышкан, барык оң беш миллион кижилик хүрээлең— делегейдеги эң баштайгы социалистиг күрүнениң башкарыкчы партиязы болу берген. Ажылчын ашыныың партиязы СЭКП коммунизмни тургузуп турар бүгү совет улустуң дайынчы авангарды болу берген» деп, «РСДРП-ниң II съездизининг 70 чыл оюнуң дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалында айыткан. Бистиң чуртувуска коммунистиг түргузуушкунну удуртуруга, тайбың дээш деңзиселге делегейлиг коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкинни сырый каттыштырырынга партияның дуржулгаазын, төөгүзүн өөренири — партия организацияларының, бүгү коммунистиниң ажылының чарылбас кезээ.

РСДРП-ниң II съездизининг 70 чылынга уткуштур

КЫЗЫЛГА КОНФЕРЕНЦИЯ

СЭКП Тыва область комитеди РСДРП-ниң II съездизининг 70 чыл ойнга турасказаткан эртем-практиктиг конференцияны дүүн Политиктиг чырыдышкын бажыңыга эрттиргел. Ооң ажылынга Тываның дыт, литература болгаш төөгү эртемшинчилел институду, Кызылдың күрүшенниң башкы институду, республика төвүнүң партия, совет, профсоюзтар болгаш комсомол активи, эртем ажылдакчылары, өөредилге черлериниң башкылары, чогаалчылар, журналистер, уран чүүл ажылдакчылары киришкеп.

Конференцияны СЭКП обкомунуң бирги секретары эш Г. Ч. Ширшин ажыткаш, «РСДРП-ниң II съездизининг 70 чылының дугайында» илеткелди кылган.

«Партийжи амыдыралдың ленинчи норма-чижектерин чайгылыш чок сагыыр дугайында СЭКП-ниң XXIV съездизининг шиитпирлерин партияның область организациязының амыдыралга боттандырыр турары» деп, партия обкомунуң партийжи-организастыг ажыл кылдызының эргелекчизи эш В. Н. Суровтуң;

«В. И. Ленин партияга кежигүн болурунуң дугайында» деп, партияның Кызыл хооркомунуң бирги секретары эш В. Б. Добромысловтуң;

«Республикага бүдүрүкчү күштерни хогжүдеринге коммунистерниң сорулгалары» деп, партия обкомунуң улетшүр болгаш транспорт кылдызының эргелекчизи эш А. И. Пожидаевтиң;

«Тывага РКП(б) райбюрозунуң ажыл-чорудулгазы болгаш ленинчи идеялярның нептерээни» деп, партия обкомунуң лектору, төөгү эртемнериниң кандидады эш В. Ч. Очурнуң;

«Марксизм-ленинизминиң идеяларын пропагандалаары — идеология ажылының чугула участогу» деп, партия обкомунуң пропаганда болгаш агитация кылдызының эргелекчизи эш Н. Д. Шнирпейниң;

«Тывага ленинчи национал политиканың тивилелгези» деп, Кызылдың башкы институдунуң проректору, төөгү эртемнериниң кандидады В. Л. Биче-ооллуң дыңнадыгларын ол илеткелдиң соонда конференцияның киржикчилери дыңнаан.

Конференцияның киржикчилери аңаа болган санал, сүмелерни боттарының практиктиг ажыл-ижинге барымдаалаар деп бүзүредиг партия обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин конференцияны хаап тура илергейлээн, республиканың ажылчы чоннарының ортузунга политиктиг-кижизидилге ажылын улам шудургу, чүткүлдүг чорударынче, марксисчи-ленинчи үзел-бодалга оларны кижизидиринче, СЭКП-ниң XXIV съездизининг шиитпирлерин, беш чылдың болгаш ооң шиитпирлиг 1973 чылының планнарын, хүлээлгелерин күүседиринче оларның күжениишкинниерин угландырарынче конференцияның бүгү киржикчилерин кыйгырган.

УЖУДУУШКУННУ КАДЫ ЧОРУДАР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Хьюстонда башкарылдалыг космос ужудуушкуннарының төвүнге июль 9-та совет болгаш америк космонавтарның, эртемденнериниң, тускай эртемнигларның ужуражыышкыны эгелээн. Космос кораблдери «Союз» болгаш «Аполлонуң» 1975 чылда планнаттынган ужудуушкунун кады кылырынга холбашкан айтырыгларны анза чугаалажыр.

Келир үеде «Союз» экипажының кежигүнери болуглар составтыг совет төлээлерни «Союз-Аполлон» программа ёзугаар ужудуушкун төлевилелиниң совет талазын техниктиг директору, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү К. Д. Бушуев баштап турар. Америк төлээлериниң составында космонавтылар Т. Стаффорд, Б. Брандт болгаш америк космонавтар болуунуң командири Д. Слейтон олар бар.

Төлээлер кады кылыр ужудуушкуннуң болгаш космос корабльдерин тудуштурарының база тудуштурулга механизмнериниң болгаш белдирлериниң тааржырының техниктиг айтырыгларын тодаргайлап чугаалажыр. «Союз» болгаш «Аполлон» корабльдериниң кады кылыр ужудуушкуннарының төнелдерин келир үеде космоска амы-тын камгалаар дээш чоруткан туруп болуг ажылдарга база эртем шинчиледдерин кады чорударынга эң чугула деп үнелеп турар.

А. П. КИРИЛЕНКО ЛИВАНДА

БЕЙРУТ. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленко Дамаскыдан Бейрутта чеде берген.

Бейруттуң делегей аэропортунга А. П. Кириленкону болгаш ону үдеп чоруур кижилерни Ливан Республикавының даштыкы херектер министри Фуад Наффаа, Ливанның Компартиязының Чиңгине секретары Никола Шаун, депшилгелиг өске-даа партияларның төлээлекчилери, парламент депутаттары, Ливанның албан кижилери уткаан.

Аэродромга хүндүлел тыңнылын чыскаалдырган.

* * *

БЕЙРУТ. (СЭТА-ның түскай корр.) Бейрутта чоруп турар, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленко Ливан Республиканың Премьер-Министри Т. Сольх-биле июль 9-та ужурашкан. Ужуражыышкынын үезинде оларның аразынга найыралдыг беседа болган.

А. П. Кириленко болгаш ону үдеп чоруур кижилер ол хүн Бейрутта Билдинмес солдаттың тураскаалынга чечек салган. А. П. Кириленко кежээ Ливанның национал музейинге чораан.

НАЙЫРАЛЧЫ ХАРЫЛЗАА

Бөгүн — ачы-дуңма моол улыстуң амыдыралында төөгүлүг хүн. Улусчу революцияның тиилээн хүнүнден бээр 52 чылын демдеглеп турар. Ол революция чартык колониалдыг болган феодалдыг чуртка улуг октябрьның салдары-биле болган.

Аңгы талазы-биле бодунуң ажылы — Россияның пролетариадының үлегерин эдербишаан, Моолдуң улус массалары револючуу демиселче ködурүүш үнгеш, 1921 чылда улуг тиилелгени чедип алган. Боттарының интернационалчы хүлээлгезинге шынчы, совет Россияның улустары моол улусче холун сунуш, оларның револючуу чаалап алышкынынарын комталап алырынга дузалааннар. 1924 чылда Моолду Моол Арат Республика кылдыр чарлаан.

Улусчу революция тиилээн соонда, бодунуң ыылгаттынган башкыңчызы МАРН-ның удуртулгазы-биле моол улус улуг болган алдарлыг орукту эртип, экономика база культура хөгжүлдезиниң бүгү адырларынга кайгамчык чедишкиннерни чедип алган. Кижини кижи дарлаар чорук үндезини-биле узуткаттынган, ажылчын аңгы төрүттүүнүн, улусту интеллигенция өскен.

Сөөлгү үеде улус ажылагыйы перспективтиг план ёзугаар хөгжүп турар. Кол кичээнгейни социалистиг индустриализацияже угландырган. Моолдуң үлетпүрү чаа хөй-ясай адырларлыг апарган. Чүртту индустриализастаашының ачызында амты үеде үлетпүрүүн берип турар продукциязы пинти продукция бүдүрүшкүнүң 50 хуу ажыш турар. Ол дээрге социализмниң материал-техниктиг базазын тургузарынга моол улустуң улуг тиилелгелиг бозыны-дыр.

Индустриалдыг базазыны тургусканы-биле кады, Моол Арат Республика совет улустуң ара-дуржулгазынга болган демискиң-езинге даянган, кодоо ажыл-агыйга социалистиг чаартылгаларны боттандырган. Ол чорук моол улустуң бурунгаар хөгжүлдезинге калбак орукту ажыткан. Сөөлгү чылдарда кодоо ажыл-агый каттыжыышкынарының кол фондузу 1,8 катап, а акша орулгазы —3,3 катап өскен. Ол каттыжыышкынныар чүртка тараа болган мал продуктуларының кол хандырыкчылары апарган.

Кооперативтиг тургузутнуң тиилээнинiң түңнелинде араттарның амыдырал-чүрттелгези үнделзини-биле чаартыны хемчээли 53—56 хуу, оон иштинде чиик үлетпүр — 43—47 хуу улгадыр. Даштыкы садыт саарылгазы 28—30 хуу, яңзы-бүрү бараан саарылгазы 24—26 хуу өзер.

Моол улус социализм тургузуушкунун амыдыралга боттандырбышаан, улуг башкы Ленининиң айыткан оруулбиле бурунгаар базып, Совет Эвилелининiң ак сеткилдиг дузалажылгазының өөрүшкү-биле хүлээп ап турар. Совет Эвилелининiң дузазы-биле Моол капиталистиг эвес оруктан чораап, социализмни бүзүрелдиг тургузуп турар. ССРЭ-ниң материал-техниктиг дузазы-биле Моолдуң яңзы-бүрү булуңнарында чүс-чүс үлетпүр болгаш кодоо ажылагый объектилери туттунган.

Моолдуң экономика болгаш культура талазы-биле хөгжүдезинге Совет Эвилели улуг дузаны көргүзүп турар. Ийи чүрттүң аразында садыг харылзаазы чедишкинниг чоруп турар.

Ийи чүрттүң аразында харылзааларын эртем-техника болгаш культура талазы-биле кады ажылдажылга улам быжыктырган. Совет өөредилге чердери муң-муң моол тускай эртемнигнерни белеткеп үндүрген.

ССРЭ биле МАР-ның аразында ачы-дуңма харылзааларны быжыглаарының херээнге партия болгаш чазак делегацияларының, ол ышкаш хөй-ниитн төлээлериниң удур-дедир доктаамал аянчоруктары чугула ужур-дузалыг болу берген: Ылаңгыя Тывага келген моол өңнүктерниң республиканың колхоз, совхозтарынга болгаш бүдүрүлге, түбүг, транспорт, албан организация, өөредилге чердеринге арга-дуржулга солчуп аалдап чораанын көргүскен фото-чуруктар—тыва, моол улустарның бүзүлбас найыралының херечензи. Ол ышкаш МАРН ТК-ның Бирги секретары, МАР-ның Министрлер Төвүлелининiң Даргазы Ю. Цеденбалдың Хандагайты ортумак школазының пионерлери-биле 1966 чылда кады тырттырган чуруун кижи бүрүзү сонуургап көөр.

Музейде делгелгеде моол уран-шевер-

Мен, бодүүн ажылчын кижи, социализм чурттарының бирээзи—Моол Арат Республиканың Завхан аймаанга тыва төлээлер-биле кады аргадуржулга солчуп чедер аас-кежиктиг болган мен. Ындыг болуушкун мээң чурттагтамда бир-ле дугаар болганы ол. Ол мээң сеткил-сагыжымга уттундурбас боон арткан.

Тантыг-ла эртенгиниң он шак турда, Тыва биле Моолдуң кызыгаарынга чеде бердинис. Удаткан чок чиик машина чедип келди.

Шагда-ла таныш өңнүктер дег холдарывысты дыңзыг тутчуп, мендилешкенивис соонда, омак-хөглүг чугаалажып турдувус. Бисти Завхан аймактың культура килдизиниң эргелекчизи Надмид Бямдээв, ооң херээжен чолаачызы Дамдэни Батбаяр болгаш өскелер-даа уткуп келгеннер. Херээжен ол чолаачының канчап мергежил чедип алганын орук дургаар сонуургап, айтырып чордувус. Кадыр дөштерге, оңгул-чиңгил черлерге ооң машинаны башкарып чорууру безин чымчак болду.

Ол-ла чоруп олургаш, ол черниң бойдузунуң каас-чаражын, ында-мында чапты берген мал-маганның оттап чоруурун магадап чордувус. Удатпаанда чедер черивис—Улаастай хоорай көстүп келди.

Ол хоорай чыскаалдыр тутунган улуг чараш бажыңнарлыг, асфальтылыг, ыяштар олурткан кудумчуларлыг болду. Бистерни ийи катт. аалчылар бажыңына чедирип, кагды. Ук черде моол-совет найырал ниитилелиишiң даргазы, Завхан аймактың партия комитединiң бирги секретары Г. Орсоо бистиң-биле ужуражып чедип келди. Ол бистиң-биле дыка-ла хөөрештн.

Ооң соонда ол бисти хоорайбиле болгаш ында будүрүлге организацияларының-биле таныштырган. Ында школа-интернат, эмнелге участогу, септелге заводу болгаш өске-даа будүрүлге, албан черлери совет специалистерниң дузазыбиле туттунганын ол өөрүшкү-биле биске тайылбырлаан.

— Хоорайывыстың мынчалдыр чаартыныш, өзүп турары —ачы-дуңма улустарның ачыдузазы-дыр — дээш, даргавыс бистиң холдарывысты дыңзыг тудуп каап чорду.

Мен полиграфист кижи болганымда, тус черниң типографиязының ажылы-биле таныжыксап, арга-дуржулга солчуруп дыка күзеп турдум. Мээң ол күзелимни өңнүктер хандырган.

Типографияга кире бээримге, ындыг-ла кончуг улуг эвес, бүгү-ле механизмнерни холбиле ажылдадыр чорду. Бодумнуң арга-дуржулгамны моол полиграфистерге чугаалап берип, оларның ажыктыг чүүдерин база билип алдым.

Моолдан чанып чоруп ора, совет-моол найыралдың быжыгып турарынга, ачы-дуңма моол республиканың бурунгаар хөгжүп турарынга өөрүп, аңаа чогаарланып чордум.

Бөгүн, улусчу революцияның моолга тиилээн хүнүнүң 52 чыл оюнда, Моолга, ооң бир аймаанга чораанымны сагынмас аргам чок-тур.

В. ГОЛУБКОВ,
республика типографиязының ажылдакчызы.

КОБДО АЙМАККА ЧОРААНЫВЫС

МАР-ның Кобдо аймааның садыг болгаш белеткелдер эргелелиниң чалааны-биле Тыва АССР-ниң хереглекчилер ниитилелиниң мурнундан Респотребсоюзтуң баштаар черинiң садыг талазы-биле оралакчызы В. Г. Кайгородов, үлетпүр бараннаар килдизиниң эргелекчизи М. Н. Макарова болгаш өскелер-биле кады чоокта чаа ол аймакка аалдап чордувус.

Кобдо аймактың садыг эргелелиниң начальныги эш Тахтогбаатор бисти үткүп алган. Ооң соонда Кобдо хоорайга аймактың партия комитединiң ийиги секретары эш Өлзинжаргал, күүседикчи комитединiң даргазының бирги оралакчызы эш Лувсандорж, Моол-совет найырал ниитилелиниң баштаар черинiң даргазы эш Цэвэл олар-биле бистиң ужуражылгавыс найыралчы байдалга болуп эрткен.

Ол ышкаш аймактың садыг ажылдакчылары-биле ужуражып, арга-дуржулга солуштувус. Бис аңаа чоруп тургаш, ол аймактың дугайында дыка хөй солуун түүдерни билип алдывыс.

Барыын Моолдуң Кобдо аймаа хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш демиселедің төөгүлүг чери болду. Ол 1931 чылда тускай аймак кылдыр тургустунган. Ооң чурттакчы чону 54,4 муң кижи, оларның барык 60 хуузу аныяктар. Аймак 15 сумулуг чер чорду. Кобдо хоорай 200 чыл мурнунда тургустунган болгаш республиканың бурунгу хоорайларының бирээзи. Ында ам 14 муң ажыг кижи чурттап турар.

МАРН-ның XVI съездизиниң шиитпирлерини амыдыралга боттандырар дээш Кобдо аймактың арат чону бо хүннерде бедик көдүрүүшкүнбиле ажылдап турар. Ол аймактың экономика болгаш культура талазы-биле хөгжүлдезин аңаа чоруп тургаш, таныжып көрдүвүс.

Аймакта ат-сураглыг кижилер хөй болду. Оларга МАРның Күш-ажылдың Маадырлары Цогтэрэл, Лувсан, Батлай, Түвшин, сураглыг эртемденнер Бямбажан, Түмен-Өлзий, Далай, МАР-ның улустуң артизи Чулун, алдарлыг артистер Мэндэ, Загдсурен, Ханда, МАР-ның алдарлыг башкызы Цагаңхичиг, композитор Мягмарсурен, спорт мастери Намсрай дээш өскелериң-даа аттарын хамаарыштырып болур.

Улусчу революцияның тиилээн хүнүнден бээр 52 чыл оюн таварыштыр, бүгү совет кижилер-биле бир дөмей, моол өңнүктериниске, ылангыя Кобдо аймактың садыг ажылдакчыларынга улуг-улуг чедишкиннерни күзеп турар бис.

К. АРТЫНА,
Респотребсоюзтуң килдис эргелекчизи.

❋ Сөөлгү чылдарда Моолда кодоо ажыл-агый каттыжыышкынарының кол фондузу 1,8 катап, а акша орулгазы — 3,3 катап өскен.

❋ *Амгы үеде республикада барык чартык милдион ажыг гектар черни болбаазырадып турар.*

Д. НАЦАГДОРЖ,
моол шүлүкчү.

ХУВИСКААЛ

Кадыр, маска демин
каткаш,
Карангыны оттурган дег,
Урал сыннар сиртеринге
Улуг кыйгы дойлуп турган.
Октябрьниң оттуг чалгыы
Орус чуртун хөме алгаш,
Кызыл түгүн хөлбеңнедип,
Кызыгаарга чаңгыланып,
Мөлчүткеннер чүрээн
өөртүп,
Бөмбүраекти сирледипкен.
Делегейниң кижилери
Хосталганың ырыын дыңнап,
Дээди шынныг Ленинче
Холун сунуп эгелээни ол.
Хувискаалдың чырык даңы
Азияның кырын шыва
Хуулгаазын хаяа тыртып,
Араттарны сорун киирген.
Орус чондан үлегер ап,
Оруувусту холга киирген,
Хостуг иштиң далайынче
Кожа базын киришкен бис.
Хувискаалдың моңге тугу
Хүн дег чырык чалгып
турзуп.
Хуулган чараш делегейни
Хүлүмзүргүг кааставын.

—◆—

Б. Я. ЯВУУХУЛАН

Сылдыстар...

Арыг дээрде сылдыстар
удаан,
Айдың черде ыржым
болгаш шыптың.
Чүнү көрүп турары
билбиннээс
Чүгле чаңгыс ай херел
төккен.

Хайым чонның шимээн-
даажы читкен.

Хамык улус быштанып
чыдыпкан.

Талыгырда паровозтуң үнү
Даамыял ышкаш дыңналып
кээр.

Заводтар кыры-биле
туманналып,

Ыштар ынаар сырлы кожуп
турар болду.

Столумда ажыл кылып
олурупту м,
Ырак ай-даа менче кайгап
турар болду.

Байлак дылым—моол
дылым
«Аптаразынга ажып ор мен.
Байгы тыпкан эртинемни
Арат чонга сөңнеп бээр
мен.

Өрээлимче zат-даа үрер
Өске черде бүрү даглаар.
Ам чаа бижээк сөстеримге
Аялга-даа чогаатканзыг.

Очулдурган Монгуш ДОРЖУ.

МУЗЕЙДЕ ДЕЛГЕЛГЕ

Алдан-Маадыр аттыг чурт-шынчилел музейинде совет моол найыралга тураскаатка-кан тускай делгелге бар. Ында көскү черде моол-совет найыралдың үндезилекчизи, улусчу революцияның баштыңчызы, моол улустуң алдарлыг оглу Сүхе-Баторнуң бюзу бар. Ол ышкаш моол улустуң хожудангай көшкүн амыдыралдан социализм тургузуушкунунга чедир хөгжүп келген орүүн көргүскен фотомонтажты музейже келген кижилер улуг сонуургал-биле көөрлер.

Ол чуруктар делгелгеге Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг өске-даа чурттарның моол улуска чедирип турар ачы-дуңма улуг дузазын, оларның аразында бүзүлбас найыралын тоожуп турар. Ылаңгыя Тывага келген моол өңнүктерниң республиканың колхоз, совхозтарынга болгаш бүдүрүлге, түбүг, транспорт, албан организация, өөредилге чердеринге арга-дуржулга солчуп аалдап чораанын көргүскен фото-чуруктар—тыва, моол улустарның бүзүлбас найыралының херечензи. Ол ышкаш МАРН ТК-ның Бирги секретары, МАР-ның Министрлер Төвүлелининiң Даргазы Ю. Цеденбалдың Хандагайты ортумак школазының пионерлери-биле 1966 чылда кады тырттырган чуруун кижи бүрүзү сонуургап көөр.

Музейде делгелгеде моол уран-шевер-лерниң чазап, сиилбип кылганы буга, инек, аът, кошкар, аъттыг малчын дээн ышкаш ажылдарын болгаш өске-даа чазаан чүүлдерин көрген кижилер оларның кайгамчык талантызын магадавас арга чок. База моол улустуң национал хептери: кадыг идик, чайгы шыва тон, бөрт, мөге кижиниң содаа болгаш бөгүнгү фабрика, заводтарга бүдүрген өске-даа идик-хептер моол улустуң шаандакы болгаш бөгүнгү чаа амыдыралын биске төөгүп бээр.

«Литература болгаш уран чүүл» деп тускай булуңчугашта моол чогаалчыларның шүлүктерин, чечен чугааларын, тоожуларын болгаш композиторларның ырлар номнарын делгээн. Ооң кыдында МАРның Завхан, Баян-Ульгий, Убса-Нур болгаш өске-даа аймактарының Тываның төвүлүг болуушкуннарынга хамаарыштыр байыр чедириишкиннерин чыскаай салган. Делгелгеден ооң-даа өске солун чүүлдерни көруп болар.

Бөгүн улусчу революцияның Моолга тиилээн түңүнден бээр 52 чыл болган оюн дедеглеп эрттирип турар. Ынчангаш музейде совет-моол найыралга тураскаатка-лган делгелге оларның эртип келген орүүн биске чугаалап берип турар.

К. САРЫГ-ООЛ.

Байырлалдың оюннары

⊙ Акы-дуңма социалистиг чурттарның дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринче бо чылын 900 ажыг моол аныяк оолдар, кыстар өөренип чоруптар. Оларның хөй кезии Совет Эвилелинге өөренир.

⊙ Чүгле бо чылын Совет Эвилелинден 300 ажыг оолдар, кыстар, өөредилге черлерин доосканының дипломнарын холга алгаш, төрээн чуртунче чаныптарлар.

⊙ Муң кижиге онааштыр 168 кижи яңзы-бүрү өөредилге черлеринде хаара туттунган.

⊙ Он муң чурттакчы бүрүзүнге 13 эмчи болгаш 98 эмнелге оруннары онаажып турар.

Моолга кандыг-даа байырнаадым улусчу оюннар чокка эртпес. Мөгелер хүрежи, аът чарыштырары —байыралдың чардынмас кезээ, Моол мөгелер начын-моге, пар-моге, чаан-моге дээн черелиг аттарлыг болгулаар. А аът чарыжын сонуургаан чон ол чоок кавының тейлерин, бедиктээн чердерин шыва алы бээр.

Моол Арат Республиканың Баян-Ульгий аймакка бо чуруктарны тырттырган. Аныяк аъттар чарыжы, дараазында—чыраа болгаш узак манналар аъттар чарыжы болган. Чарыш аъдын, биете ышкаш, нургулайында өөренikчи оолдар мунар, олар кызыл аржыылдарлыг, дерлик тоннарлыг болгулаар. Аъттарның башкылыының барааны көстүп кээрге, аъттыг корукчулер оларның бажын дозун четкеш, алгы-кышкы-биле аъттарны удам хей-аът кииринтер.

Чарыштың тиилекчизин хүндүткеддиң ёзулалы манап турар. Өрүп каан аът челинче ак чемни (хымысты, сүттү) чашкап, ону аъттың эзэзинге, мунукчуга сунар (үстүнде чуруктар).

Баян-Ульгий аймак—хөй националдыг аймак. Ында чонның хөй нуруузу—казахтар. Оларның оюн-тоглаазы бистиң казахтарның. Ортаа-Азия улустарының оюнары-биле дөмей. «Кек-бөрү» деп оюн бистиң кыргыстарда, казахтарда неперенгей. А Баян-Ульгийге байыр-наадымга база ол оюн хөйүүн кичээнгейин хаара туда бээр. Бөрү (хой) кежин черге салып каарга, ййи команда кылдыр үстүп алган аъттыг кижилер аразында былаажыр (адаанда чуруктар). Күштүлер, авазангырлар маңаа тиилээр.

М. ДУЯУШ.

МАКСАРЖАВ

Ховулап аъттыг кижи шаап олурган. Од Максаржавтың оглу Сундуй-Сүрэн болган. Аъттың шаа төңүп, эзэгиштэп чораан. Сундуй-Сүрэн ону Улаастайның өгдерининiң бирээзиниң чанынга доктаадышкаш, олче кире берген. Ында ширтек кырында, улуг эвес чавыс столда, Максаржав бир-ле чүве бижип олурган.

Хүннүң чырыы дүвдүктен өттүр ооң арынынга дээп турган.

— Ачай! Мен үш хүн иштинде шаан келдим. Кайгамчыктыг медээлер эккелдим, ачай! Кызыл Шериг болгаш Сүхэ-Баторнуң шерии Урганы өөдеп алган.

— Олуруп ал!—деп, Максаржав таваар чугаалаан.

— Сээң медээлэриң шынап-ла кайгамчык-тыр. Чугаалап олур.

— Меня сенче Сүхэ-Батор чорутту. Ак шериглер чылча шапшырткан. Олар бээр чоруп олурардар, араттарны олар үптеп, тонап, азып база адып өлүрүп турардар. Сүхэ-Батор ак шериглериниң барыын үүкче болгаш мурнуу үүкче оруун дуглаарын сенден диледи.

Максаржав турун келгеш, хүн чырыы буттулуп турган өгнүң хараачазынче бодамчалыг көргеш, адак сөөлүнде айтырган.

— Барон Унгерн кайдал?

— Бээр дезип кел чоруур. Щетинкин ооң соондан ызырты сывырыш орар.

— Сүхэ-Баторнуң болгаш Кызыл Шериниң чөделиишкиннерин кайтаң, магадап, сиднинң чедишкиннеригерге өөрүп тур мен. Сүхэ-Баторга ону дамчыт.

— Ынчаарга, чөпшөөрежип турар ышкажыл сен але, ачай?

Максаржав ыыттавайн, ооң соонда чугаалаан:

— Ол буянныг херекке бүгү-ле күжүм-биле киржир мен. Ак шериглер мурнуу үүкче-даа, барыын үүкче-даа эртип шыдавзстар. Оларныңбиле мен шагда-ла дайылдажып тур мен.

База катап моол хову. Самдар өглер. Унгерн өлбүк кырында чытпан, а ооң чанында Сундуй-гун ноян бачымнаан чоруп турган.

— Эй, Доржу, генералга хымыстан эккел — деп, ол чарлык болган.— Боорактардан, хой эъдинден, үскен далгандан эккелиннер.

— Шуптузун күүседийн!— деп, Доржу ноянче чажыдыбиле караан баскан.

— Адак сөөлүнде ам-на база катап чанып келдим — деп, Унгерн шагзырап чугаалаан. — Шынчы чоруун дээп четтирдим, Сундуй-гун.

— Сени бистиң-биле кады боор деп шагда-ла билгеп мен, ачай!—деп, Сундуй-Сүрэн өөрүшкүлүг чугаалаан.

Максаржав дайынчы Доржуну кыйгырып эккелгеш, аңаа чугаалаан:

— Унгерниниң лагеринче дуюкаа чеде бээр сен. Сундуй-гун ноянга чугаалаар сен: бир эвес ол барон Унгернни тудуп алыр болгаш ону Щетинкинче, дамчыдып бээр болза, бүгү кемниг бак үүлгедиглерга дээш ону чон өрүпээр. Сен амы-тының-даа оскунарың чадап чок.

— Белеп мен.

Шуптузу мени каапталар. Резухинни солдаттар өлүрүп кагдылар. Эки генерал чүве. Мен сени хаан дүжүлгеге олуртур болдаш аддым. Бирги Сундуй.. А? Багай эвес аа?

Сундуй-гун удаа-дараа могейгилээн.

— А амдыызында мурнуу үүкче, Гобиже чаза таварыыр бис. Күш чыш алыр бис.

— «Эр кижи тайын ужар, даянып турар».

— Багай эвес сөглээн-дир.

— Хүндүткеддиг барон, шагда-ла силерни бодумнуң чаа өңнүктерим-биле таныштырып каар бодаан кижи мен.

Ноянның үнүнде бир-ле чүве Унгернни сезиглендирипкен, ол бажын көдүрүп келген. Ооң соонда ол тоомча чок аянныг чугаалаан:

— Сээң өңнүктериңге байыр чедиреринге өөрүүр мев.

— Эй, шапкынчылар!— Шапкынчылар кирип келгеннер.

Сундуй-гуннуң кыпкызыл эриннеринде чажыт хүлүмзүүрүг ойнай берген, сыгыр каректарында чазагай эвес катты бар болган. Унгерн белинде кызыдыны алганы хоранынче үүкүп чыткан, ынчалза-даа ноян хенертен ооң кырынга чыдыпкан.

— Ак ытты хүлүдер!..

Унгернни хендир-биле шарып каапнар. Сундуй-гун ооң хөрээнде чажыт карманының иштинде салааларын оожум суккаш, хоранныг шилчигеш, үштүп келген.

— Дээрги баронну тергеге салыпчар. Ону бис кызыл маадыр Щетинкинге белекке апарып берээлиңер.

Унгернни РСФСР-ниң онза суду судтаан болгаш ону амызын казып шиитken. Баронну Новосибирскиге боолап каан.

Сүхэ-Батор болгаш Щетинкин командирлерге, кызыл шериглер болгаш моол кызыл шериглерге үдеттирип алган ховулап чоруп олурганнар.

Аъттыг улус Гандан хүрээзинден ырак эвесте, тей кырынга доктаай бергеннер. Аңаа, тей кырынга, кызыл шериглер болгаш моол кызыл шериглер чыскаалыпканнар. Оларның артында Урганың чурттакчылары караашаар кылдыр чыылган. Үн дыңналган:

— Кел чор, кел чор!

Ховулап терге чугаалап олурган. Терге турупкан, ооң Максаржав үнүп келген. Кызыл сыдыстыг будеповчу бөрт кеткеп, тускай ылгавыр демдектер илген шериг хойленiнiг болган. Дузалакчызы моңгүн эзер-чүгенниг чыраа-саяк аътты чедип эккелген. Максаржав чиити кончуг аъттанышкан. Сүхе-Баторга чедип келгеш, ол илеткээн:

— Эш кол командылакчы, намның болгаш улусчу чазакты даалгазы күүсеттинген: Барыын Моод дайзынчардан арыгластынган.

— Эй Максаржав—деп, Сүхэ-Батор чугаалаан.—Моолдуң улусчу чазаа силерге Чонның Маадыры деп атты тыпсын база силерни шериг министрининiң эрге-дужаалынга томуйлап тур.

Щетинкин чортуп келген. Сүхе-Батор аңаа орнун чайлап берген.

— Щетинкин!—дээш, байдалдың албан ёзузун үтту каапкаш, Максаржав Щетинкинни куспаанга дыңзыды туткан. Олар бот-боттарының ооргазынче часкажып, каттыржып турганнар. Ынчалза-даа ёзулалче эглир үе келген. Щетинкин холун бөргүнүн хаваанга чедиргеш, ёзулаан:

— Чонның маадыры болгаш болат маадыр эш Максаржав хамааты дайынның маадыры! Бүгү Россияның Төп Күүсекчи комитеди ниити дайзынны чылча шаварының талазы-биле каттышкан демиселге силериниң ачы-хавыяанарны бедии-биле үнелеп көргеш, силерни Дайынчы Кызыл Тук ордени-биле шаңнаан. Байыр чедирип тур мен.

Орденни Максаржавтың шериг хойленiнге ол кадап берген.

Кызыл шериглер болгаш моол шериглер Максаржавка үзүктел чок «уравлап» байыр чедирип турганнар.

— А силерни бүгү-ле хүндүлүг ат-дужаалдардан ойталап каапкан дээрзи шын бе ол?—деп, кажан олар чааскаан артканнарда Щетинкин айтырган.

— Революсчуга ат-дужаалдың хереэ чүл, ынчан?—деп, Максаржав айтырбышаан каттырымзаң каан.

(М. КОЛЕСНИКОВА. М. КОЛЕСНИКОВ ОЛАРНЫҢ «УЛУСТУҢ МААДЫРЫ» ДЕП ТООЖУЗУНДАН АЛГАН).

УЛАМ ДЭЭШТИГ ОРГАНИЗАСТААР

Тоску беш чылдын шиитпирлиг үшкү чылында Улуг-Хем районнун ажылчы чону бедиткен социалистиг хүлээлгени алгаш, улуг сорук киришкинниг ажылдап турар. Районнун үлетпүр будурулге, тудуг, транспорт, садыг организациялары будурген продукциянын шынарын бедилер, оон бот-үнезин чиигедир, тудуг черлери будурулге болгаш чүртталга тудугларынын хүүсаазын кызырар, транспортка сөөртүлгенин ботүнезин чиигедир, садыг черлери бараан саарылгазынын планын долдур күүседир болгаш чонга ачы-дуза чедиреринин культуразын бедидер дээш улуг ажылдарны чорудуп турар.

Партия, совет органнар-биле кады районда профэвилел организациялары база ол ажылга идепкейлиг киржип турар. Социалистиг чарышты калбарткаш болгаш ону бот-туг, тодаргай кылдыр түргускаш ажыл-ишчилерниң идепкейин бедидип турар. Оон түннелинде Шагаан-Арыгның саржак заводу, автобудурулге чери, райпо, «УТКА 25 чылы» совхозта ажылчын кооперациязы багай эвес ажылдап турар.

Саржак заводунда (директору эш Ножкина, профэвилел комитединиң даргазы эш Хисматулина) социалистиг чарышты коллективтин ажыл-херээ-биле сырый холбаштыр организастаан. Администрация чери болгаш профэвилел комитеди ажылчыннарның ажылдаарынга таарымчалыг байдалды түргүзүп бээринче үлүг кичээнгейни салып турар. Завод сүт болбаазыradып кылырының технологиязының дериг-херекселдери-биле бүрүн хандыртынган, ажылагыйлардан келген сүттү саат чокка хүлээп ап, оон шынарының талазы-биле лаборатория анализин оперативтиг кылып турар. Техниканы озал-ондак чок - ажыглаар талазы-биле чогуур хемчегларни ап, ажылчыннарга сургаалданы чорудуп турар. Оон түннелинде заводка кемдээшкинге таваржыр чорук болбаан. Цехтерни эде тудуп алгыткан болгаш хеп үштүр черни база душту (чылыг сүг-биле чунар) организастаан.

Үк будурулгеде аныяк специалист Т. Капустина болдунуң мастер хүлээлгезин эки күүседип, кызымак ажылдап турар. Эш Капустина сүттү болбаазыradыр технологиязын шын сагып, күрүне стандартын хажыттаар дээш болдунуң билиин, мергежилин бүрүн бедидип турар. Заводтуң будурулгеге продукциялары: саржагның, сметананы, сүттү, хоюг сүттү, таракты чонның садыг алыры көвүдээн. Мастер ажылчыннарны холушкак мергежилля чедип алырынга база өөредип турар. Оон аңгыда заводта З. Букашова, Г. Минченко, А. Светланова, Н. Буклова, Е. Балуева дээш ышкаш хөй чылда ажылдап келген бедик мергежилдиг ажылчыннар коллективтиң ниитү чедишкинин улам быжыглап, чаа-чаа түүлдерни будурулгеге шингээдип алырынга идепкейлиг киржип турар.

Шагаан-Арыгның автотранспорт будурулгезинде (директору Эш Данилов, профэвилел комитединиң даргазы эш Шабалин) чаа техниканы, чаартыкчы саналдарны будурулгеге шингээдип алырының талазы-биле чамдык хемчегларни боттандырган. Ажылга таарымчалыг байдалды түргусканы-биле күш-ажылдың будурукчулуу бедип турар. Чолаачылар П. Бубенко, П. Пономарев, И. Молодых, В. Фурсов, моторист И. Даровских, электросварщик Г. Попов, слесарь К. Сорокин дээш оон-даа өскелер будурулгенин мурнакчылары болуп турар. Чолаачы П. Путенко биле В. Пономарев үк будурулгеге 15 чылда кады ажылдап келгеннер. Олар амгы үеде Абаза станциязындан бензин сөөртүп, планныг онаалдазын доктаамал 120—130 хуу күүседип, чолаачыларның аразында калбарган социалистиг чарышты четпес организастаанындан хүлээлгелер күүсеттинмейн В. Пономарев район Совединиң депутады хүлээлгезин эки күүседип турар. Ол будурулгенин хоочун ажылдакчызы К. Сорокин чаартыкчы саналдарны киирип, камналга чедип алырынга бодунун үлүүн киирип турар.

Райпонун магазиннеринин, ниити чемненилге болгаш хлеб быжырар черлериниң, складтар, транспорт, белеткел ажылдакчыларының аразында база социалистиг чарыш калбарган. Райпонун харыысалгалыг ажылдакчылары, профэвилелдин активчилери социалистиг чарышты организастаарынга дуза көргүзеринге тус-тус коллективтерде быжыглаттынган. Чарыштың түннелин ай, квартал санында үндүрүп, тиилекчилерге шилчиир Кызыл туктарны, вымпелдерни, акша шанналдарын тыпсын, мурнакчыларны хүндүлеп, көргүзүг самбыраларынга киирип, хүндүлел бижиктер-биле шаннап турар.

Оон-биле чергелештир социалистиг чарышты районнун чамдык коллективтеринде организастап турарында четпестер барын демдеглээр херек. № 586 көжүп чоруур механолонна коллективи (начальниги эш Крапивин, профэвилел комитединиң даргазы эш Хохлов) социалистиг чарышты четпес организастаанындан хүлээлгелер күүсеттинмейн турар, күш-ажылдың будурукчулуу куду, тудуг-септелге ажылдарының бот-үнези аар. Тудугжулар ажыл шагын үзүптер чоруктар база бар. Ынчалза-даа инженер-техниктиг ажылдакчылар хожудап турар участоктарже, бригадаларже кичээнгей салбайн турар. Ол организация мурнакчы дуржулганы нептеретпейн келген болгаш тудугжуларның техниктиг өөредилгезин организаставаан. Администрация болгаш профэвилел комитеди ажылчыннарның, инженер-техниктиг ажыддакчыларның санал-шүгүмчүлелдерин өөренип көрбейн турар, ынчангаш будурулгени эргелеп башкарарынга оларның киржилгези кошкак.

Социалистиг чарыштың дээштиг болурунга коллективтиг керээ үлүг үжүр-дузалыг. Ынчангаш автобудурулге чери ажылчыннар-биле коллективтиг керээни ёзу барымзаалап чарган. Администрацияның болгаш профэвилел комитединиң коллективтиг керээге көрдүнген хүлээлгелерни көскү черлерде аспаанындан ажылчыннарга ол билдинмес. Автобудурулгеде автоматиналарның янзы-бүрү чылдагааннарбиле аңаа турар чоруу хөй, автопаркты ажыглаарының коэффициентизи чүгле 0,47 болган. Куш-ажылдың сагылга-чүрүмү кошкак, чолаачыларның, гараж ажылчыннарының ажылга кээп турарының контролюн кошкаткан. Ол коллективте ажылдакчыларның экономиктиг өөредилгезин организаставаан. Экономист эш Комлева чүгле медээлер чыырынга, статотчёттар кылырынга өйлешкен.

Райпо коллективи бо чылын бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алза-даа, оларны күүседириниң организастыг хемчеглери ажылдап кылдынмаан. Райпо баштаар чери болдунуң хуралынга (даргазы эш Абрамова, профком даргазы эш Наголкин) экономика айтырыгларын. кончуг ховар чүгаалажып турар. Ол коллективте күш-ажыл камгалалы багай түргустунган. Эрткен чылын озал-ондак болур чамдык таварылгалар түргүлээн.

«УТКА 25 чылы» совхозта ажылчын кооперациязы (даргазы эш Г. Попов, профэвилел комитединиң даргазы эш А. Шавлак) бо чылдын коллективтиг керээзин чарбаан.

Ажыл-агый сорулгаларын күүседириниг болгаш чоннуң коммунистиг кижизидилгезинге социалистиг чарыштың дээштиин, ролюн улам бедилери районнуң профэвилел организацияларындан негеттинип турар.

Б. САВЫР.

Киижи болгаш бойдус

ХООРАЙ АГААРЫНЫҢ АРЫЫ ДЭЭШ

● Горький хоорайда 240 мун ажыг квартираларның одалгазын газ-биле хандырар кылдыр шилчиткен.

● Садтар, парктар, сесерликтер 20 мун гектар черни ээлеп турар.

Горький хоорайның аңгы-аңгы районнарында тургустунган 20 ажыг контрольшинчилел лабораториялары мындыг түннелди үндүрген: агаарда сероводородтуң бустары чок болгаш сералыг газтың холуксаазы барык читкен...

Ол дээрге Волгада турар улуг үлетпүрлүг төптүң чүрттакчыларынга эргежок чүгула чаа медээ болган. 10—15 чылдар мунунда заводтарның болгаш котельнаяларның ыжы хоорайның чамдык кварталдарының кырын шыва алып, сералыг газтың багай чыды кээп турган. Ам Горькийниң агаары хелчок арыг апарган.

Хоорай Совединиң күүскому агаарны арыг чаагай болдурар дээш чамдык чүгула хемчегларни ап чоруткан. Оларның бирээзи—240 мун ажыг квартираларны (чүрттатлга фондузунуң 85 хүүзү) болгаш барык бүгү үлетпүр болгаш коммуналдыг котельнаяларны газ-биле ажылдаар кылдыр шилчиткен.

Амгы үеде Горькийде чылыг бээр ийи электротөптү алгыды түдүп турар болгаш база бир чаа шак ындыг будурулгениң тудуу дооступ турар. Ол объектилерни ажыглатла киирген соонда сөөлгү микрокотельнаялар үзүткаттынар болгаш хоорайның агаары улам арыг апаар.

Бистиң чүртүвүстүң өске хоорайларында ышкаш. Горькийде база ыш аштаар керекседдер кылдынмаан чаа заводтарны болгаш фабрикаларны ажыглатла киирерин чөпшээревейн турар. Ам ажылдап турар будурулгелерни ол негелдеге дүүштүр эде кылып турар. Хоорай болгаш район Советтериниң депутаттары оон күүсединдин шыңгыы хыналдага алган. Депутаттарның инициативазы-биле хоорайда улуг будурулгелерниң бирээзи —автозаводтуң ыш аштаар черин улгаттырып эде кылган. Автозаводчулар ыш аштаар эки шынарлыг шүүрлерни кылган. Хөй-ниити контролерлар заводтуң бүгү цехтеринде суг хандырылгазының шынарын доктаамал хайгаралга алган. Чоокта чаа хоорай Совединиң күүскомунуң шиитпирин ёзугаар Бакунуң 26 комиссарлары аттыг заводунда углеводородтуг газ өртедир түскай сүүтүнү түдүп кылган. Мурнунда ол газты аңаа-ла дашкаар үндүр төп турган. «Красное Сормово» болгаш өске-даа үлетпүр будурулгелерде ыш арыглаар черлерни немей кылгылаан.

Хоорай Совединиң бойдус камгалалының талазы-биле докгаамал комиссиязы идепкейлиг ажылдап турар. Оон составында 25 депутат бар. Олар аңгы-аңгы профессияның кижилери. Дөртен квадрат километр черни ээлеп турар погаан арыгны ниити хоорайның кадыкшылга зоназы кылыр талазы-биле олар хөй ажылдарны кылып чоруткан. Ам ында үш санаторий, чеди дыштанылга бажыны, уругларның кадыкшылга лагерьлери ажылдап турар.

А чогум хоорай иштинде 20 мун гектар черде садтар, парктар, сесерликтер өзүп турар. Ногаанчыдыга талазы-биле түскай эргелел база түргустунган. 600 ажыг гектар черге ыяш тарыыр. Оон аңгыда чечек рассадазы өстүрер улуг теплица комбинадын база тудуп турар.

Хоорайның агаарын болгаш сугларны хирлендирер чоруктар-биле хоорай Совединиң күүскому шыңгыы демиселди чорудуп турар.

Хоорай Соведи транспорт айтырыынче база чугула киҥээнгейни салып келген. Чүрттатлга бажыңнарлыг кварталдарда хөй шимчээшкинниг оруктарны өскээр кежүрген. Маңаа метрополитен тудуу улуг рольду ойнаар ужурлуг. Чоокку үеде оон тудуунуң телевидилин чогаадып кылыр дең турар.

Бойдус камгалалының айтырыгларын чугаалажын көөрүнге чүгле депутаттар эвес, харын-даа хоорайның чүрттакчы чону база идепкейлиг киржип турар. Хоорайны сайзыradыр планының төлевилелин үлетпүр будурулгелер коллективтериниң хуралдарынга чугаалажып турда болгаш ону түс черниң парлалгазынга чырыткан соонда бисти долгандыр турар бойдусту камгалаар, чүрттатлга кварталдарын чаагайжыдар болгаш ногаанчыдар, хоорайның кудумчуларынга болгаш шөлдериңге даап-шимээнни эвээжедир талазы-биле чүрттакчы чондан дыка хөй ажыктыг саналоналлар кирген.

Хоорай Соведи бойдус камгалалының айтырыгларын (агаар, арга-арыг, суг дээш оон-даа өске) бүгү талазы-биле шиитпирлеп турар. Эң ылаңгыя Волганың суун доктаамал арыг болдурарынче онаа кичээнгейни салып турар бис. Артемовск чавызаажының девискээриңде ниити хоорайның арыглал черин түдүп турар. Хемче агыш кирген суглар ону таварты эртер. Ол үлүг будурулгенин бирги аалчаанин тудуунга 60 миллион рубльди чарыгдаар.

Каш чыл болгаш, Горькийниң чүрттакчы чонунуң саны будун чартык миллион чедер деп, статистика ажылдакчылары санап турар. Хоорайның үлетпүрү оон-даа улам өзери чугаалаок.

А. СОКОЛОВ,
ажылчы чоннар депутаттарының Горький хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

КИЖИ ТӨРЕЛГЕТЕННИҢ ЭРГЕ-АЖЫЫНГА

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ аян-чоруунуң дугайында делегейниң хөй-ниитизининг үнелели

● ТОКИО. (СЭТА). Ядролуг дайынны болдурбазының дугайында дугуржулганы ССРЭ биле АКШ ышкаш ындыг күчүлүг күрүнелерниң кылганы ёзулуг төөгүлүг ужур-дузалыг-дыр деп Хиросима хоорайның баштаар черинің даргазы С. Ямада чугаалаан.

Ындыг дугуржулганы кылганы ядролуг чепсекти бүгү талазы-биле хоругдаарынче улуг базым болур деп, ол СЭТА-ның корреспондентизиниге беседазынга чугаалаан. Совет-америк харылзааларның экижээнининг бүгү делегейге тайбың херээнге чугулазын демдеглээш, С. Ямада мынчаар чугаалаан: «СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Леонид Брежневтиң АКШ-ка аян-чоруу болгаш совет-америк чугаалажыышкыннар эң бедик үнелелди алыр ужурлуг, чүге дээрге, оон түнелинде ийи чурт аразынга «соок дайынны» херек кырында соксаткан, делегей байдалының улам экижиринге чаа идигни берген-дир».

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң АКШ-ка аян-чоруунуң түнелинде тургустунган байдал «бүгү делегейниң тайбыңын улам быжыглаарының херээнге чугаа чок таарымчалыг болур» деп, Хиросиманың хоорай чагыргазының даргазы чугаалаан.

● ЛОНДОН. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң АКШ-ка аян-чоруу улуг ужур-дузалыг болуушкун. Ол делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарының оруунга эң кайгамчыктыг базымнарның бирээзи болган. Ону чедип алыры-биле Совет Эвилели долу шиитпирлиг деп, Англияның лейбористиг партиязының баштыңының оралакчызы, парламент кежигүнү Эдвард Шорт медеглээн.

● РИМ. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң АКШ-тың Президентизи Р. Никсон-биле чугаалажыышкыннарының түнелдери бистиң үениң эң чугула болуушкуну, ол чугаалажыышкыннар делегейниң төөгүлүг хөгжүлдезининг үшиин үндезини-биле чаарткан деп, Италияның сураглыг хөй-ниити ажылдакчызы, төрелдешкен хоорайларның Бүгү-делегей каттыжыышкынының президентизи Дж. Ла Пира медеглээн.

Делегейниң эң улуг ийи чуртунуң аразынга харылзааларның экижиири делегейниң политиктиг байдалының улам экижиирин болдурар болгаш оларның ниитилел тургузуу хамаан чокка күрүнелерниң тайбың ёзу-биле хөгжүп эгелээрининг үндезинин салып турар. Ядролуг дайынны болдурбазының дугайында дугуржулга күрүнелер аразынга харылзааларның ниити байдалын үндезини-биле өскертип, делегейниң улустарын ядролуг дайынның айылының болу бээринден камгалап турар. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының аян-чоруунуң үезинде ат салдынган совет-америк дугуржулга ССРЭ биле АКШ-тың аразынга кады ажылдажылганы улам калбартырынче углангап. Ол бүгү-ниитининг эрге-ажыктарынга таарыштыр Чөөн болгаш Барынын чүктер аразынга кады ажылдажылганы ниитизи-биле калбартырынга база-ла идигни бээр апаар деп, Ла Пира чугаалаан.

● ИСЛАМАБАД. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң АКШ-ка чугаалажыышкыннарының түнелдери чүгле совет-америк харылзааларны хөгжүдеринге улуг ужур-дузалыг эвес, харын-даа бүгү кижи төрелгетеннің эрге-ажыктарын барымдаадап турар деп Пакистанның чагырыкчы улусчу партиязындан Национал ассамблеяга депутат Фарук Али медеглээн.

Чехословакияның «Текстилана» комбинадында чаа материалды кылып тургускан. Ону дүктен, синтетиктиг удазындан болгаш торгудан хөлүп тургаш кылыр. Ол чаа материал эки шынарлыг, дүрүжүп, сыйылбас болгаш чуурга база дыка багрыычал.

«Текстилананың» пөс-таавызын чүгле Чехословакияда эвес, өске-даа чурттарда дыка сонуургап турар. Оон эң идепкейлиг садып алыкчыларынга Совет Эвилели хамаржып турар.

ЧТК—СЭТА-НЫҢ ФОТОЗУ.

МОСКВА ОБЛАСТЬ. Клинниң химиктиг волокно кылыр комбинадының коллективи бо беш чылда күш-ажылдың будурукчулуун 30 хуу бедидер деп хүлээнген. Ийи чыл беш ай дургузунда күш-ажылдың будурукчулуу 23 хуу бөдээн. Комбинаттың дериг-херекселдерин чаартып, бедик будурукчулуг чаа машиналарны, чаа технологтуг шугумнарны ажыглалга киирип турар. Чымчак удазыннар кылыр чүгле чаңгыс ТК-500 дээр чаа машиналарны ажыглап эгелээн чорук күш-ажылдың будурукчулуун будун-чартык катап бедиткен.

Бо чылдың беш айларының дургузунда Клинниң химиктери пөс-таавычыларга пландан ажыр 200 тонна химиктиг удазынны берген.

Ниитиниң будурулгезининг улуг ажыктыг болуру дээш социалистиг чарыштың хевирлерин болгаш аргаларын сайзыраңгайжыдарынче угланган улуг организакчы ажылды партия комитеди кылып турар. Мастерниң дузалакчызы, Социалистиг Куш-ажылдың Маадыры Н. С. Дерябинниң ажылдаар чер бүрүзүнге будурулгениң ажыктыын бедидери дээш чаржырынче кыйгырыын, коммунист А. Кузинаның тоску беш чыл планын үш чылда күүседир хүлээгени алганын партком чугаалажып көргеш, чүүлдүг деп санаан.

Удазын долгаар цехте боду чылар сандайларны ажыглап турар апарган.

ЧУРУКТА: удазын долгакчызы Л. Варламова боду шимчээр сандайда ажылдап тур.

Н. АКИМОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ПРАГАГА УЖУРАЖЫЫШКЫН

ПРАГА. (СЭТА). ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары Г. Гусак биле ЧССР-ниң чазааның даргазы Л. Штроугал олар июль тоста ыда албанның аян-чоруун кылып чедө берген АКШ-тың күрүне секретары У. Роджерстн хүлээп алганнар. ЧТК агентилелдиң дыңнадып турары-биле алырга, беседа үезинде чехословак-америк харылзааларның айтырыгларын болгаш делегей байдалының ниити экижишкини-биле холбаштыр оларны моон соңгаар улам калбартырының аргаларын чугаалажып көрген. Ол-ла хүн ЧССР-ниң даштыкы херектер министри Б. Хнеупек болгаш АКШ-тың күрүне секретары У. Роджерс чехословак-америк консул дугуржулгазынга ат салганнар.

Дугуржулгага ат салган

ПРАГА. (СЭТА). ЧССР-ниң даштыкы херектер министри Б. Хнеупек болгаш Прагада албанның аян-чоруун кылып турар АКШ-тың күрүне секретары У. Роджерс июль тоста ЧССР-ниң ДХМ ордузунга чехословак-америк консул дугуржулгазынга ат салганнар. Ат салырының байырлыг ёзулалынга ЧССР-ниң сураглыг күрүне ажылдакчылары, Чехословакияның ДХМ-ниң харыысалгалыг ажылдакчылары, ЧССР-де АКШ-тың элчини А. Шерер, чехословак болгаш даштыкы журналистер олурушканнар.

Ат салышкынының соонда ЧССР-ниң даштыкы херектер министри болгаш АКШ-тың күрүне секретары чугаалар солушкаш, тайбын кожа-хелбээ догунналшкынының принциптеринге үндезилээш, ийи чурт аразынга харылзааларның улам хөгжүп турарынга сеткил ханыышкынын илереткеннер.

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

ХАНОЙ. ВДР-де 1973 чылдың баштайгы алды айының дургузунда катап тургузуушкун ажылдарының түнелдерин үндүрген. Көдээ ишчилер улуг чедишкиннерни чедип алган. Оларның эрес-шудургу ажылдаанының түнелинде бо чылдың часкы дүжүдү

ЧАА ЧАЗАК

БЕЙРУТ. (СЭТА). Ливанның чаа чазаанын тургустунганын Бейрутка чарлап дыңнаткан. Оон составынга чурттуң политиктиг янзы-бүрү партияларының төлээлекчилери кирген.

Чазакты баштап турар Такиэлдин Сольх бодунга сан министриниң хүлээлгезин база алган. Премьер-министриниң оралакчызының болгаш хөй-ниити ажылдарының министриниң олудун Фуад Госн, даштыкы херектер министриниң — Фуад Наффаа алган.

Сольхтуң чазаанын иштики херектер министри национал демисел фронтузунуң (Ливанның парламентизиниг чоон үеледиг депутаттар каттыжыышкынының) төлээлекчизи Бахидж Такиэлдин болган.

МЕДЕГЛЕЛ

БЕРЛИН. (СЭТА). Балтий далайның амгы неделязы деделгеге болгаш ылаңгыя Европага эрткен чылдан бээр болган улуг өскерлиишкиннерни илергейлеп турар деп, Росстокка Балтий далай неделязының ажыттынганынга холбаштыр бодунуң кылган беседазынга ГСЧП ТК-ның Бирги секретары Э. Хонеккер медеглээн. Ол өскерлиишкиннер боттарының эгезин бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарынче, дүшкүүрлүг байдалды чавырылдырарынче угланган СЭКП-ниң XXIV съездизининг айтыканы Тайбыңның программазын амыдыралга чедишкинниг боттандырып турар Совет Эвилелиниң, оон ленинчи партиязының күчүзүнден алган деп, ол демдеглээн.

Сорулгаларны айыткан

САНТЬЯГО. (СЭТА). Чилиниң Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары Луис Корвалан пайысылалдың партия активиниң аңаа болган хуралынга чүве чугаалаап, реаксылыг идегеттериниң июнь 29-та кылган чепсектиг үймээн үндүрер оралдажыышкынының соонда чүртта тургустунган иштики политиктиг байдалды тайылбыралаан болгаш амгы үеде чили коммунистериниң мурнунда турар кол-көл сорулгаларын айыткан. Чилиниң социал-экономиктиг чаартыынкынының программазы кадыг-дошкун аңгы демиселиниң үезинде боттанын турарын Л. Корвалан демдеглээн. Ынчангаш ол ажылчы чоннарны быжыг серемчилелдиг боом, хамаатты дайынны өөскүтпес дээш бүгү-ле үүлдерин кылырынче кыйгырган.

Парлаттынмаан чагаанның изи-биле

ТАРАА КАМГАЛААТТЫҢГАН

Улуг-Хем районда «Күшажылдың хостуу» совхозтан эштер Хеймерек, Бучукай оларның тараапы мал чаза базып, чип турарынга хараадаанын илереткен чагаалары июньның төнчүзүнде болгаш бо айның эгезинде бистиң сөлуннуң адрезинге дараалаштыр келгеш Шанчыг оргузунда 200 гектар кызыл-тастың үнүп чыдары дыка экп. Ону Оймак фермазының инээ бүдүн ай иштинде чаза баскан деп, И. Бучукай бижээн.

Райкүүскомнуң көдээ ажылагый эргелелиниң кол агроному эш Кончун-Караның редакцияга дыңнатканы болза:

Авторларның бижин турар фактылары хынаалдаан пакп болуп бадыткаттынган. Сүтбараан фермазы амгы үеде чайлаанче көшкен. Чоннуң хууда малын кадарчы эштер Шүлүр-оол, Сампан, Шактар-оол оларда хүлээткен. Совхозтуң дирекциязы кадарчыларны бүрүп херекселдит аттар-биле хандырган.

Совхозтуң ийи салбырында ажылчы чоннуң хууда малын кадатта көөрген. Ынчангаш сөөлгү үеде тараа шөлүн мал чаза баспайн турар.

КАЗАХСТАН—АКШ: литература солчулгазы

Казахстанның Эртемнер академиязының эртемденнери делегейниң барык 70 чурттарының 700 ажыг албан черлеривиле номнар, журналдар болгаш реферат ажылдарының солчулгазын боттандырып турар. Эрткен чылын олар 12 муң ажыг эртем талазы-биле литератураларны даштыкы өөнүктеринче чоруткан болгаш боттары 10 муң номнарны алган.

Сөөлгү чылдарда Казах ССР-ниң Эртемнер академиязы улуг-улуг капиталистиг күрүнелерниң, ылаңгыя АКШ-тың эртем организациялары-биле кады ажылдажылганы улам калбарткан.

— Эрткен чылын бис барын бүдүн чартык муң томнуг янзы-бүрү эртем талазы-биле литератураларны даштыкыже чоруткан болгаш бүдүн чартын муң ажыг томнуг литератураны Американдан алган бис—деп, Казахстанның Эртемнер академиязының төп эртем библиотеказында даштыкы литература килдизиниң эргеленчизи Анна Дубровина дыңнаткан.— Бо чылын кайы-даа таланың ном солчулгазы ийи муң том чедер. Бистиң америк өөнүктеривис твегу, геология болгаш Казахстанның экономиказының талазы-биле ажылдарга үлүг сонуургалдыын илередип турарлар. Бо чылын Казахстанның эртемденнериниң ажылдарын Америкада 50 хире адрестерже чорудар. Казахстанга парлап үндүрген номнарны америк библиотекалар, тус-тус адырлар аайы-биле академиялар, эртем ниитилелдери, янзы-бүрү штаттарның университеттери ап турар. Вашингтонда Конгресс библиотеказы, Канзасситидэ Линда-Хол библиотеказы, Филадельфияда бойдус эртеминериниң академиязы, Повиденс хоорайның математиктер ниитилели, Вашингтон, Принстов, Иллинойск, Мичиган, Гарвард болгаш АКШ-тың өске-даа университеттериниң библиотекалары Казахстанның Эртемнер академиязы-биле эртем талазы-биле литератураларның солчулгазын калбаа-биле боттандырып турар.

Ростислав КВЯТКОВСКИЙ.

Алма-Ата.

ГИМА-ның түскай корр.

ТИИЛЕКЧИ КОМАНДА

Тыва АССР-ниң баскетболга бирги чери дээш болуп эрткен маргылдаазынга «Динамо» спорт ниитилелиниң шилиндек командазының спортчулары чедиишкинниг киржип, республиканың ийи даклыр чемпионну атты чедип алган.

ЧУРУКТА: ол команданың ойнакчылары. Турар улус: (солагай талазындан) Ю. Рощин, Е. Калинин, Н. Корешников, А. Семенов; олурар улус: С. Чемков, Ю. Пешков, В. Шориков, Б. Салчак.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

Салчак Таңба.

УСКУЛЕШКЕН УЕЛЕР

(РАССКАЗ)

(Уланчызы. Эгези № 159 «Шында»).

II.

Бир-ле кежээ чугаалашкан үевисте, Чучак арга иштинден аяар кедээликтеп үнүп келди. Мээң чанымга келгеш:

— Маннаар Куда бисти маңнап тур — диди.

Мен хойларны бөлгеш, аалче үлүг сүрүн киириптим. Дортайларның хоюн сөөлгү катап кадарганым ол болган.

Аалдан элээн ырап алгаш, эзим иштиерге келгеш, дүн дүшкүже чаштың олурган бис. Анчы кижи болгаш, Чучактың төгерини алганы ыяк. Чарылбас эжи—боозун чүктээп, паш-хымыжын, шайындуун таалыпнаан. Кадырып каан аътты орну бичии болуун даап, хоюдур сокпаан, хапта уруп алган. Эвээш-бичии-даа бол, аяк чеми база бар. Меңээ болгаш болунга ей, элик кежи тоннарны эккелген.

Дүн дүжери биле, Каа-Хемни өрү алзы орук-биле эвес, оон хажыызы-биле чоктап каан бис. Мөөн дывылап чыдар Дерзиг хемни чаагай чалбарып кептивис. Кызык-Дашка баргаш, бичии-ле болза, улуска көстүр бер часкан бис.

— Кызык-Дашта келгенивис бо. Оюн эртер орук чок чер. Сен маңаа, бо хадың дээвге, чаштың тур. Мен бүдүү баргаш, даап-шимээн кел чор бе, дыңнаалап көрейн — деп чагаап, Чучак ынаар карацгы аргаже, күскө кежээ моортай ышкаш, аяар чоруп кагды. Үр-даа болбаанда улустар чугаалашканы дыңналы берди. Чүрээм шимирт кылывган. Сугда ыяш ышкаш сиригейнии тур мен. Чучак маңнап келгеш:

— Моон бичии ырай бераал. Кижилер чугаалажып кел чорлар—диди.

Улустуң арны көзүлбес-даа болза, оларны үнүнден танып турдувус. Бирээзи Долгайбанның кады төрээн ачызы хаап Кертинээр, эжи оларның хеймер дуңмазы дыйлаапаа чугаалыг Суддемчек.

— Кызык-Дашты артип келдивис, оол. Маңаа чажыяшо чажып, чаламавыс баглаар бис. Демги көгээрде чүвевис үштүп кел, көрек шыгыдып аар-дыр — деп, Кертинээр хааштай-дыр.

— Таалың дүжүрер — дүвектиин аа, акый.

— Ажырбас, аныяк кижилер сен, дүрген көгээржиин ужул.

— Орук дургаар көрек шыгыдып чоруур болзувусса, үгбам сугга бо дүне, серинн үеде чедип шыдавас-ла-дыр бис.

— Ол түң боор, мелегей. Дерзиг хайыраканны чаагай чалбарып кежип алдывыссала, үгбаң сугга дең бажы шара-херел, даш бажы сарыг-шокар турда чеде бээр бис.

Кертинээрниң аякта араганы харамдыгып ижип ораы биске дыңналып турду.

Келген кижилер аңаа элээн болду. Бистер ылым-чылым турдувус. Аътланган чоруурла Кертинээр:

— Күжүр Долгай калкар-да болдур ийин. Ядыы кадарчызын дыка үлүг өртекке чедирер дээн ышкажыл, оол. Ядыы-даа болза, чаражы кончуг уруг болдур ийин. Кадайхөөгеттиг мээң безин чүрээм сога бээр чораан. Ам үш-ле хонгаш, куда дүжер. Че, оол, чоруп ораал — диди.

Бир эвес, овааырымча чок чораан, оларга үскүлежи берген болза, туттурар ийик бис.

Белбейге чедип кээп турувуста, даң чаа-ла чырып, хевтер адиш эгелеп турган. Дунма арыгның иштинде хевзинг ак алаанка чаңгыс аъдывыс өртеп алдывыс.

— Сен шайдан хайындыр. Өл ыяш оттулуп болбас, ыш үнер, дүрген кывар кургаг ыяш оттулар сен. Мен сал даайн — дээш, Чучак балдызын алгаш хемче чорупкан.

Кежээ хүн даг бажынга олурар чоожулап чорда, Чучактың даап каан салынга түү-хөөвүсүү салып эгелединивис. Мен оон мурнунда хемге-даа, салга-даа олурып, хем кежип көрбээн мен. Ынчангаш коргун турдум, ынчалзада-даа оомну Чучакка көргүспээн мен. Хемниң таптыг-ла ортузунга чорувуста, салывыс суглап эгелээн. Чучак менче көргеш: «Кортпа, ажырбас, удавас үне бээр бис» деп чагывыпаан, дүрген-дүрген эжип чораан. Кирген черивистен элээн кудулап баткаш, ам-на барып үндувус.

— Сен маңаа тур. Мен аъдывысты барып кежирип келийн — дээш, Чучак дораан-на салып хемниң кыдыын өрү четкеп чоктапкан.

— Хүн ашкан-дыр. Дыка ур болбас сен—дидим.

— Кортпа!— дээш, Чучак суу кылаңайның чыгнан Каа-Хемче салып эшкеш кирипкен.

Мен шынап-ла хортпайн, оргаланыр кижимни маңап олурган мен. Кайы хире үе эрте бергенин билбээн мен. Карацгы ижип болу бергенде, дыңнаарымга, бир-ле үүре-ле: «Бии-шик, бии-шик» кыннып

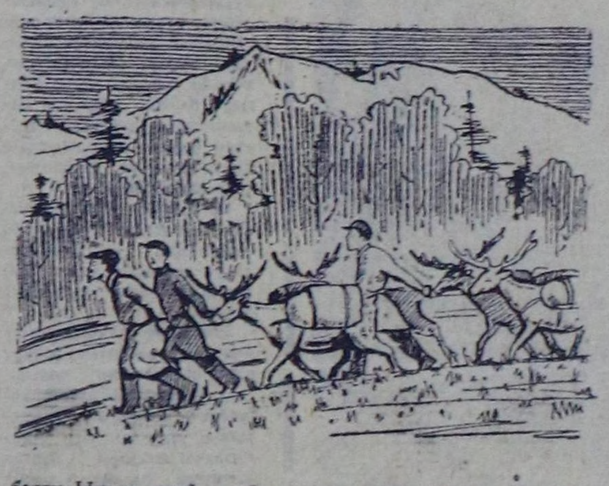

болду. Ынчан чоруй аът быгырып кел чоруурун тодаргай дыңнап каан мен. Канчангаш-ла көөрүмге, Чучактың боду чок, чүгле аъды эттиг кежип олур. «Сугже дүже бергени ол-дур»—кыдыр бодаап, черге олура кээп дүшкенимни бодум беаин билбээн мен. Аът эрикке чоожулап келгеш, кылаштай берген, көөрүмге, оон оргазында база бир үүре карарып

— Сен маңаа тур. Мен аъдывысты барып кежирип келийн — дээш, Чучак дораан-на салып хемниң кыдыын өрү четкеп чоктапкан.

— Хүн ашкан-дыр. Дыка ур болбас сен—дидим.

— Кортпа!— дээш, Чучак суу кылаңайның чыгнан Каа-Хемче салып эшкеш кирипкен.

Мен шынап-ла хортпайн, оргаланыр кижимни маңап олурган мен. Кайы хире үе эрте бергенин билбээн мен. Карацгы ижип болу бергенде, дыңнаарымга, бир-ле үүре-ле: «Бии-шик, бии-шик» кыннып

кээп чоруур бе?—деп бүдүү айтырдым.

— Мээң даайым-дыр, ам-на чоруур бис.

— Үш-ле кижи-дир бис, үүре алды ивилиг чоруур бис?

— Бир чарыны үргүлчү эвес, элиптир-селиптир мунар, үүвө болбазынга—дээш, Чучак хүлүмзүрүп кагды.

Чарыларывыска аъттанып дең барганывыста, Чучактың даайы мээң чанымга чедип келгеш:

— Ивиг мал деп үүвениң кежи бош боор үүве, уруум, эзеңги тешпейн, кырывга эваа олурып алыр үүве. Бо чудуктан бедиктеиип олурувут. Ооң соонда ам эзеңгилерни кирп теп, деп кыдыр олурун алгаш, аңаа сула чоруур сен, уруум—деп, шынна сеткилп-биле чагыды.

Сын-тайгада чүрттаң чоруур, кажан-даа көрбээн кижиниң мени эки көрүп турарын бодаап, Дортай биле Долгайбанның каш чыл иштинде меңи канчаар дорамчылап келгенин база Мартей Ловуңнуң бужар-чүдек дүрзүзүн сактып келгеш, кезек харлыга хона бердим.

— Канчап бардың, үүре ыглаарың оң?— деп, Чучак мыңдыг.

Караам чажы төктү бергенин бодум безин ажербээн болган мен.

Мунуп көрбээним мал менди-чаагай аъттандым. Демги акыйның чугаалааны ышкаш, шынап-ла чындыргай бош кештиг мөл болду. Ындыг-даа болза кичээнии, дедимни тудуп чордум.

Бир-ле черге келгеш, мээң мунуп чораан чарым сыыргактары чызырт-чызырт кынып, соомда чоруур кижилерни мурнай берди. Оруктириин билбезим, карацгы азымның чезинчин сүргей боорга, соомче хыйыжы аараа, хая көрүнген, ол-ла үүмда чайлып бады бардым. Чингис кырынга дүшкен болгаш, аарбадым. Дегийт-ле тура халып кээримге, мунуп чораан чарым ырап ынай боор хамаан чок, харын мээң тонумнуң эдээн дылы кызанайның чыгнан тур ийик мон. Дүрген-не чарымның чуларының дынындан сегирип алгаш, чайлып батканымны көргүскен шинчи чок тур мен.

— Мен чортуп орайн, соомдан чеде бээр силер—дээш, бөөм ынаар чыыраадып чоруй барды. Бодавыже, ол мени аңаа бичии саадаар дээш дүшкен кижи-дир кылдыр бодаап хире. Мээң ивидең чайлып батканым шак ынчаар улусна көзүлбейн барган болбазыкпа.

(Уланчылыт).

Маадырлыг мергежил

ДИДИМ КИЖИЛЕР

Ыяш бистин чуртувустуң өгээртинмес байлаа. Ону удам өстүрүп, камгалап турарларның бирги олурууңда ыяш ажыл-агыйының ажылакчылары кирип турар. Олар ыяжың кескен левискээрлерге чаа ыяшты тарып, өстүрүп, хей ажылдарны чорудуп турар. Ынчалза-даа ыяш байлаанга улуг когаралды өрт чедирип турарын билир бис.

Өрттүң үнүп келир чылдагааны — колдуунда кижилерниң от-биле серемчилел чок болуп, черге олагланган. оозуп өжүрбейн чоруй баар ийикпе азы таакпылаап, серенгизин. таакпызын өжүрбейн октаптар чоруктардан болуп турар.

Бистин республиканың девискээринин чартык кезиин арга-ыяш шыва алган. Оон хей кезии орук-чирик чок, чедери берге черлерде чаттыл-ган. Ол хире девискээрде арга-ыяштын камгалалын чүгле ыяш ажыл-агыйының ажылакчылары хандырып шылавас пээри билингир. Ынчангаш часкы, чайгы, күскү үеде оларга улуг дузаны үжар-чүүл ажылдакчылары чедирип турар.

Чыллың-на апрель 15-тен октябрь 15-ке чедир республиканың бүгү девискээри үжар чүүлдүн агаардан хайгааралында туруп турар. Оон ачызы-биле кала-даа өрт үнер болза, олар дораан эскерип, оны өжүрер дээш шиитпирлиг хемчеглерни ала бээр. Шиитпирлиг хемчеглер... Ол ээрге арга-ыяшты өрттен камгалаар, хайгааралыг тускай үжар чүүл албанында четчир санныг парашютистер болгаш десантчылар-дыр. Олар өрт үнген черже самолёттан парашют-биле халаап, азы вертолет-биле чедиртип алгаш, өрттү өжүрүп турар. Парашютистер болгаш десантчылар өрт өжүрер талазы-биле бүрүн дериг-херекселдиг болгаш дуржулгалыг кижилер болуп турар.

Өрткө ан-не айыылдыг үе — час болгаш күс болуп турар. Ол үеде үжар чүүл-биле өрт хайгааракчылары оны кужениишкинниг. дыштаныр хүн-даа. байыр-наадым-даа дивейн ажылдап турар. Май 2-де ужулукчу-хайгааракчы Р. Халиков Таңды сынының кыры-биле патрульдап ужудуп чораан. Тес-Хем девискээри Шивээлиг-Хем биле Хараалыг-Хем баштары тайгада өрт үнгенин эскерип каан. Белүк парашютистерни ынаар октаан. Өрт үнген чер кадыр-берт-даа болза, парашютистер дораан-на улуг демиселче кирипкен. Ол арыында ужудукчу-хайгааракчы Тес-Хемнин ыяш-ажыл-агыйының ажылдакчыларынга чогуур дыннадыгны дораан чедирген. Алган хемчеглернин түннелинде өрт-биле демнежир дайынчылар совхоз ажылчыннарының киржилгези-биле оңза айыылдыг тайга өртүн удатпайн өжүрген.

Арга-ыяшты өрттен камгалаар, хайгааралыг үжар чүүл кезээнии ужудукчу-хайгааракчылары чүгле бо чазын дөртен ажыг өрттү тып, өжүрген. Оларның эргезинде АН-2 самолёттар болгаш МИ-1 вертолёттар бар. Республиканың бүгү девискээрин оперативтиг дөрт отряд агаардан хайгааралап турар. Оларның хайгаараланының ачызында ээн тайгага үнер оңза айыылдыг өрттү чогуур үезинде эскерип турарының хей чижектерин көргүзүп болур.

Июньда хайгааракчы самолёт Бии-Хем районнуң девискээринде Саян сыннарын өртүп чораан, Хүт бажынга, ээн тайгада өрт үнгенин эскерген. Беш кижи составтыг десант парашют-биле дүжүп батканы, ол өрттү өжүрген.

Самолётка азы вертолётка олурушкаш, өрт барын өжүрүп турар кижилернин албаны солун. Тоолчургу, харын-даа аян-таэлээшкин-даа ышкаш сагындырар. Түү боор, самолёттан өрттү эскерип каан. парашют-биле халаап, оны өжүргеш чаның келир... Шынында ындыг эвес.

Өрт өжүрер парашютист аажок нарын белеткелди эртер. Өрт өжүрериниң тактиказынга болгаш практиказынга өөренир. Аңаа хереглээр бичеүзүүлдиг техниканы долузубиле ажылап билир. Оон ыштинде частыр түүлдерни ажыглап билири чүгүла черни база эдээн дилер. Парашюттан халыыр белеткел база тускай программалыг. Келир үенин парашютист өрт сөөрүкчүзү 12 халыышкынны кылган соонда экзамен дужаар. Парашютист деп документ алган соонда ол бир чай дургузунда парашют-биле чүгле ажык ойнак, шөлге дүжүп болур, а арга-ыяш кырынче халыыр эрге чок. Ындыг эргеня ол чүгле дараазында чылдың сезонунда, алыр. Парашютистөрт өжүрүкчүзү арга-ыяш кырынче халыырда тускай хептиг болур.

Парашют-биле халыыры амыр эвес херек дээрзин демглевес аргажок. Чер кырынга төжек, улуг даш, шалбаатулаа дээш, чүү турбас, чүү таварышпас дээр. Июньда Хүт бажынга өрт болуп турда, аңаа барып октаан десантының составынга парашютист Пастухов база чораан. Ол черге чаа-ла дүшкеш, парашюдун чыып каап көөрге, ыыргай иштинден кончуг улуг даг-иргек бо үнүп келгеш, дөрт-беш базым черде ийи бут кырынга турупкан турган. Пастухов доп-дораан дүүргезин эгинден дүжүргеш, октай каапкаш, мажыны базыпкан. Боо даажы дынналбаан. Харын-даа чаяан бөөп, адыг халдаваан: алгырыпкаш, аргаже бурт дээн.

Апрельдиң төнчүзүнде аргаыяш хайгааракчызы самолёт Улуг-Хем районнуң Ак-Тал сууданы ырак эвесте, арга кыдынга тараа тарын турган трактористерниң чанындан өрт кыпкаш, мяштарны доме ап турганын тодаткан. Парашюттуг десант октаар дээрге, ол үеде хаттың дүргени секундада 10 метр чедип турган. Самолёт Хөвү-Аксынга хонар үжүрга таварышкан. Десантчылар ында ыяш ажыл-агыйының ажылдакчыларының-биле катай барып, ол өртту өжүрген. Жданов аттыг совхозтуң трактористери Маадыр-оол Лакпага өрт үнүргени дээш административтиг харыысалга хүлээткен.

Арга-ыяш камгалалының Красноярскиде эргелелиниң Тывада белүүнүң хей чылдар иштинде ажылдап, арга-ыяш өртү-биле маадырлыг демнежип турганы дээш парашют албанының инструктору А. Михайлов, парашютист Е. Мягков болгаш ол эргелелдиң Кызылда оперативтиг салбырының начальниги Р. Халиков олар «Арга-ыяш байлаан камгалап, оңу өстүргени дээш» деп хөрек демдээ-биле шаннаткан.

Бо маадырлыг мергежилди шилип алган. чонның база бир байлаа — арга-ыяшты камгалаар дээш туражуп турарларның аразында Михаил Глазырин. Даш-оол Салчак. Валерий Смолянский. Николай Куркучеков. Чорбаа Орнак. Владимир Магда оларга кады ажылдап турар өөрү чоргаарланып турар.

Арга-ыяшты камгалап, аңаа болур өрттү эң дүрген эскерип, ону өжүрүп турар кижилерниң маадырлыг чоруу-биле танышкаш, «Ёлүлүг эрес-хейлер-дир силер» дивес аргажок.

О. ИРГИТ.

Пионержи чай

ИЙИГИ СЕЗОН ЭГЕЛЭЭН

Культура болгаш дыштанылга парыгынче кирер эжик аксынга эмгежок кижи чыглып келген. Оларның хей кезии орунка чоруурунга таарыштыр кеттинген, чемоданнар туткулаан бичии өөлдер база уруглар.

Профэвилелдер обкомнарының Кок-Тейде болгаш Чагытай хөл кыдыында пионер лагерьлеринге бирги сезон тенген. Ам ийиги сезонда оларга барып дыштаныр пионерлерни ада-иелери, дөргүл-төрелдери үдээри-биле мында чыглып келген.

Улуг ала автобустар соңнуг-муңнуг иээп доктаагылап-ла тур. Тус-тус лагерьлерже баар уругларны пионер вожатыйлары онча-лап, олуттарын айтып берип турлар. Чижээ, Кызылда башны институдунуң филология факультединиң үшкү курузун дооскан Нина Воловинова биле Людмила Иродова куруне садыының болгаш хереглеичилер кооперациязының ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң «Орлёнок», Надежда Дудкина биле Людмила Решетникова харылзаа, автомобиль транспорту болгаш чазаглыг оруктар ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң В. Терешкова аттыг пионер лагерьлеринге вожатыйлап ажылдаар.

Үр хуусаалыг дыштанылгаже чоруп турар школачыларның-даа, үдеп келген адаиелерниң-даа, хүлээп ап турар вожатыйларның болгаш кижизидикчилерниң-даа арыннары өөрүшүлүг, омак-хөглүг.

Ындыг болбас арга чок. Чүге дээрге уругларның үрде маңаан хүнү келгени бо-дур. Чайгы чылыг хүннерде, арыг агаарга, ак-көк сугларга дадыгып, чаа эш-өөрү-биле таныжып, ажыктыг болгаш солун дыштанырының үези келгени бодур.

Пионержи чай үргүлчүлевишаан.

БИСТИҢ КОРР.

Аалдап чораан...

Берт-Даг суурда цирк келген дээн чарлалдар кудумчуларның көскү черлеринге астынган. Чарлалга чеде бердим. РСФСР-ниң алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи Күжүгет Хензиг-оолдуң көргүзүглерин уранчыдың чуруп каан чуруктарын көруп каапаш, сеткилге хаңы бодалдар кирип келди. Тыва улустуң уран чүүдүнүң онзагай черии эдээ берген цирк көргүзүүн 1946 чылда, бичемде-ле көрген кижи мен. Оон бээр тыва уран чүүдүн адын телектии-биле ыамгалап алдарлыткан цирк бөлүү бүгү делегейге сураттаан.

Бо белүкте Москваның цирк үчилищезин дооскан аныяк артист Байыр-оол Өнермаа нарын, берге мергежилгелерни солун кылдыр көргүстү.

Үк белүкте база бир чаа жанр бар. Аракчаа Хертектиң клоун дээр хөглүг көргүзүүн мактап болур.

Цирк-эстрада белүү дириг амытаннар талазы-биле чамдык ажылдарны кылза, боттарының программазын улам солун болдурар арга бар деп, бүзүрээп мен. Белүктүң ниити кирижикчилерииге чонның өөрүп четтиргенин илереттим. Цирк-эстрада белүүнден чаачаа чогадыкчы көргүзүглерни манап, чедишкиннерни күзедивис.

М. ТИРЧИН.

Тес-Хем район.

Агитбригадалар көрүлдези

Калмыкиянның агитбригадаларының көрүлдези бо чылын, мурнуидаазы ышкаш, Элистага эвес, а район төвү — Приютное суурга болуп эртккен. Оон программазынга конкурска кирер дугаардан ацгыда, коллектив бүрүзүнүң районнуң ажыл-агыйларының бирээзинин фермазынга ийикпе, бригадазынга ыяш-да көргүзер концерттерин даза киирген.

Бот-тывингыр артистер ол оваалданы тергиин эки күүсеткен. Чүгле бо чылын республиканың агиткультбригадалары кодээнин 65 муң ажыг ажыл-ишчилерииге оюн көргүскээлээн.

Элээн хей коллективтер көрүлдениң пилекчилери болган.

В. ПИНЧУК.

ЭЛИСТА.

«телевидение»

ИЮЛЬ 11-ДЕ

МОСКВАДАН

14.00—Дамчыдылгалар программазы. 14.05 — Медээлер. 14.15 — Өөнүг телекөргүзүг. «Дактари» Хей сериялыг уранчечен телефильм. «Арзылап оглу чиде берген». 15.00—«Делегей панорамазы». 15.30—А. Новиковтуң «Василий Теркин» деп оперетказы. 16.50—«Көдээде бачым ап». 17.00—«Кинопанорама». Москвада делегейниң 8-ки кинофестивалының ажыттынганының дугайында тускай үндүрүлге. 18.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.40— Өөнүг телекөргүзүг. Чиик атлетикага ССРЭ-ниң чемпионады. 19.15 — Өөнүг телекөргүзүг. «Хөлөгелер дүште чидер». Хей сериялыг уранчечен телефильм. 3-кү серия. 20.30 —«Делегей панорамазы».

КЫЗЫЛДАН

21.00 — Телемедээлер. 21.15 —«Чарыш оду чалбыыштадын!» Дамчыдылга. 21.55 — Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

22.00 — «Кинопанорама». Москвада делегейниң 8-ки кинофестивалының ажыттынганының дугайында тускай үндүрүлге. 23.00— «Үе». Информастыг программа. 23.30—01.15 —Өөнүг телекөргүзүг. Футбол талазы-биле ССРЭ-ниң кубогу. ЦСКА—«Динамо» (Киев).

АЛГАЛАР

Бөгүн республикага болгаш Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Барыын чүк улганышкынныг хаттың дүргени секундада 5—9 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг районнарга 24—28, артканнарынга 30—34 градус чылыг болур.

Кызылга агаарның температуразы 32—34 градус чылыг.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНОТЕАТРЛААРДА

ИЮЛЬ 11-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Парижте испаннар» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Мында даң хаяалары ыржым» (2 сериязы катай) 13.20, 16.40, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Семург» 11.30, «Дээрги 420» (2 сериязы катай) 17.30, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Текүмзе» 14.20, 16.30, 18.30, 20.30 «Мөңгүн хоолайлар» 9.00, 10.40, 12.20 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: Киночыынды 15.30, «Мээң бичии оңуүм» 17.00, 19.00, «Үш чок кижи болгаш ынакшыл» 21.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, көдээ ажылагый киллизинин 21-47, үлетпүр киллизинин 22-64, чагаз киллизинин 41-27, информация база совет тургузуг киллизиниң 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15453 ЧАГЫГ № 2252.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш садыгның талазы-биле эргелелиниң типографиязы, (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС — 09249